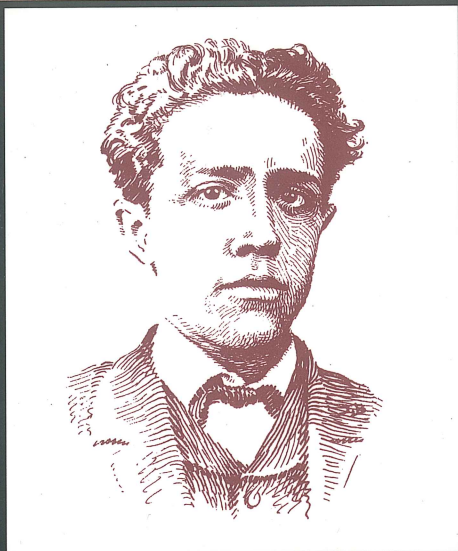

RETRAT

13

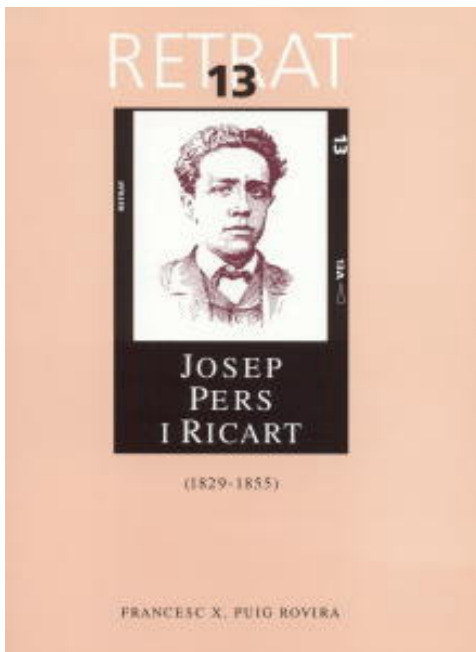
JOSEP
PERS
I RICART

(1829-1855)

FRANCESC X. PUIG ROVIRA

RETRAT N. 13
JOSEP PERS I RICART
(1829-1855)
Francesc Xavier Puig Rovira

PRESENTACIÓ

L'1 d'agost de 1850 apareixia el primer exemplar del *Diario de Villanueva* que, amb el pas del temps, esdevenia la publicació més antiga de la nostra ciutat i la degana de la premsa catalana.

Un jove de 21 anys, Josep Pers i Ricart, fou qui el fundà. La seva aventura ha esdevingut referència de continuïtat en les publicacions que després han anat apareixent a la ciutat.

En el marc dels actes que s'han preparat per a commemorar els 150 anys del *Diario de Villanueva*, i en reconeixement a aquets jove emprenedor, l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú ha proposat a Francesc X. Puig Rovira que esbosi a la col·lecció "Retrats" la vida i l'entorn de Pers i Ricart.

En aquest "retrat" queda palès que hem de considerar Pers i Ricart com un vilanoví il·lustre que, amb la seva aportació i impuls, ha contribuït a fer la història i la Vilanova d'avui. És doncs, un homenatge i un recordatori públic a una de les persones que amb la seva tasca ha portat el nom de Vilanova i la Geltrú arreu.

SIXTE MORAL I REIXACH
Alcalde de Vilanova i la Geltrú

BIOGRAFIA

En una llista de vilanovins il·lustres, Josep Pers i Ricart és un dels que hi té un lloc destacat. El seu nom va totalment associat a l'obra per la qual ha passat a la posteritat: la fundació del *Diario de Villanueva y Geltrú*, l'any 1850, en una edat molt jove, abans d'una mort prematura al cap de cinc anys, fundació que és una fita assenyalada a la història de Vilanova.

El *Diario* té el mèrit no només de ser la primera publicació periòdica de Vilanova i una de les primeres d'Espanya, sinó també el d'haver tingut continuïtat -en el nom i sobretot en l'esperit- al llarg de 150 anys, malgrat que el nom ha estat traduït al català i que també ha canviat la periodicitat. El seu fundador ha arribat a esdevenir un d'aquells personatges que si no hagués existit la història de Vilanova seria diferent.

Més enllà del seu paper en l'inici del *Diario*, la seva curta vida de Josep Pers compta amb escassos esdeveniments rellevants verificables. Això no obstant, procurarem esbossar unes notes biogràfiques i sobre l'entorn que va viure, i, alhora, sobre l'evolució del *Diario* en els primers anys, tant aquells en la primera etapa. És a dir, aquella en la qual es manté l'orientació, marcada pels fundadors, abans i després de la mort de Pers.

Les dades estrictament biogràfiques de Josep Pers són escasses i sovint s'esmenten erròniament. Moltes vegades s'ha repetit que a l'agost de 1850, quan apareix el primer número del *Diario*, Josep Pers "tot just havia acomplert divuit anys" ¹. Sembla una edat molt primerenca per una tasca d'aquesta envergadura, encara que inicialment es tractés d'una publicació modesta. Però la dada és errònia com tot seguit intentarem demostrar.

Els treballs més complets sobre Josep Pers i Ricart són dos articles de l'estudiós vilanoví Ramon Ferrer Parera, que s'esmenten a la bibliografia. En un d'ells diu que Pers va néixer a Vilanova el 10 d'agost de 1829. No he pogut verificar documentalment aquesta data. Per una part, és anterior a l'existència del Registre Civil, creat el 1870. Entre els llibres de registres de naixements, matrimonis i defuncions que es conserven als arxius municipal i parroquial no n'hi ha cap que correspongui als anys que s'haurien hagut d'inscriure aquests fets de la vida de Josep Pers, ja que han desaparegut, o no els he pogut trobat. En alguns documents dispersos on hi figuren relacions de naixements, tampoc no he trobat una informació vàlida. L'única dada comprovada és la de la seva mort, el dia 13 de gener de 1855. A l'esquela publicada al *Diario* al dia següent, diu que tenia 26 anys, dada que els seus companys que es van encarregar de redactar-la devien conèixer amb exactitud, encara que, segons Ferrer Parera no

---

¹ La informació més antiga que he trobat en aquest sentit és de l'any 1878 a la Història de Vilanova i la Geltrú.

els havia complert. Segons això, crec que es pot donar com a data de naixement verídica l'esmentada del 10 d'agost de 1829. Per tant, quan funda el *Diario* tindria 21 anys, edat també jove, però més lògica per a una obra d'aquest tipus i per a d'altres que se'n coneixen.

◁ El cognom Pers ▷

De les dades familiars de Josep Pers i Ricart en sabem ben poca cosa. Segons Ferrer Parera, era fill de Josep i Gaietana. Els Pers eren una família benestant, possiblement propietaris rurals, alguns noms de la qual els trobem en posicions rellevants des de finals del segle XVIII i a principis del XIX. Vicenç Carbonell Virella té documentat que els Pers, algunes vegades anomenats Perris, ja existien a Vilanova a les darreries del segle XVI.

El 1811 és batlle de Vilanova Francesc Pers i Romeu, i un germà seu (Manuel) és regidor. Un altre nom significat és Josep Pers i Batlle (1765-1822), hisendat, capitost del Sometent (1794), membre de la Junta de Vigilància (1808) i regidor (1812, 1813, 1814)². No he pogut esbrinar el grau de parentiu amb el biografat.

De la generació immediatament anterior a Josep Pers i Ricart és el seu oncle Magí Pers i Ramona (Vilanova, 1803 - Barcelona, 1888), un personatge molt polifacètic, sastre d'ofici, emigrant a Amèrica, escriptor, introductor de la frenologia, que arribà a ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona.³ De la mateixa generació és Manuel Pers i Fontanals (Vilanova, ? - Barcelona, 1875), advocat, carrera que havia estudiat a la Universitat de Cervera, escriptor i polític, que els anys 1836, 1837, 1840 i 1850 va ser diputat provincial de Barcelona⁴ en representació del districte de Vilafranca, al qual llavors pertanyia Vilanova, abans de la creació del partit judicial propi, i autor de diversos llibres, especialment de tema jurídic.⁵ Un dels seus projectes, que no arribà a realitzar-se, era la redacció d'una història de Vilanova referida sobre tot als esdeveniments de la

---

² Virella, Albert: Vilanova i la Geltrú durant la invasió francesa. Institut d'Estudis Penedesencs. 1998.

³ Magí Pers i Ramona, fill d'una família adinerada de Vilanova i la Geltrú, havia seguit de jove la professió de sastre. Als divuit anys es traslladà a Matanzas (Cuba) on establí un taller que li proporcionà en poc temps una fortuna regular. Durant l'estada a Cuba va escriure alguns articles amb el pseudònim de "Nuevo Figaro". Poc temps després retornà a Espanya i s'establí a Barcelona, on es dedicà a la lliteratura i a la frenologia. Va ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona i formà part de la Reial Acadèmia de Bones Lletres i de la Societat Econòmica d'Amics del País. El 1852 va ser un dels fundadors a Vilanova de la *Revista Frenològica*. És l'autor de diverses obres, publicades a Barcelona, com ara *Arte de sastrería* (1836), *Manual de Frenologia* (1845), *Emancipación poética* (1845), *Gramática catalana-castellana* (1847), *Cartilla de la ciencia política* (1848), *Bosquejo histórico sobre la lengua y literatura catalana* (1850), *Nuevo sistema de gramática práctica* (1851), *El instructor de las clases jornaleras* (1862), entre d'altres.

⁴ *Història de la Diputació de Barcelona*. En la referència a Manuel Pers hi ha un error ja que li atribueix el segon cognom de Ramona en lloc de Fontanals.

⁵ Entre les seves obres destaquen *Reseña Histórica de la aristocracia española desde la invasión de los godos hasta 1830* (1836), *Derechos y deberes de los jurados, después de las últimas leyes que modificaron el código de instrucción criminal de 1808*, traduït per ell del francès, precedit d'un discurs d'adaptació a Espanya i augmentat amb notes (1838) i *Código social, o sea, eco de la moral en las naciones antiguas y modernas* (1844).

primera meitat del segle XIX.⁶ En morir el 1875 va llegar a la ciutat els llibres que posseïa amb la idea que s'establís una biblioteca pública a Vilanova; anys més tard, passaren a la Biblioteca-Museu Balaguer. Un germà d'aquest era Francesc Pers i Fontanals, cirurgià, nom que llavors s'aplicava als facultatius que curaven les ferides, a diferència dels metges que tractaven les malalties. No he pogut esbrinar el grau de parentiu entre els Pers i Ramona i els Pers i Fontanals; una hipòtesi, que caldria comprovar o desmentir, és que siguin germanastres, és a dir, fills del mateix pare.

El 1850 entra com a regidor de l'Ajuntament de Vilanova Jaume Pers i Ricart, nom que també trobem en alguna altra activitat de l'època; per la coincidència de cognoms, es pot suposar que era germà de Josep; també és un dels membres del moviment frenològic. Al cap de pocs anys, un Gabriel Pers exerceix com a corresponal del Diario a Matanzas.

Aproximadament de la mateixa generació, és Elvira Pers i Ros, filla de Manuel Pers i Fontanals, casada amb l'industrial i hisendat Joaquim Soler Serra, de cal Sardet, regidor de l'Ajuntament de Vilanova i un dels fundadors de la Casa d'Empara.⁷ Fills d'aquest matrimoni són, com a mínim, Josep A. Soler Pers, regidor, i Francesc Xavier, propietari de la masia Sardet. Elvira Pers, un cop vídua presideix el 1878 una junta de dames constituïda per ajudar la Casa d'Empara. Per altra part, una filla de Magí Pers, per tant cosina de Josep, Leonor Pers i Girandon, es va casar amb el marquès de Magaz, un fill del qual, Antonio Magaz y Pers, va ser almirall de l'Armada espanyola i ministre de Marina i vicepresident en el primer Directori militar després del cop d'Estat del general Primo de Rivera, al setembre de 1923.

També d'una generació semblant trobem una altra Leonor Pers, esposa, en primeres noces, d'Andreu de Sard i Roselló, noble cavaller, que un cop vidu es va casar en segones noces amb Rafaela Torrents Higuero, vídua de Josep Samà Mota, marquès de Villanueva y Geltrú. Aquest Andreu de Sard, era fill d'Andreu Sard i Calva, advocat i fabricant, alcalde de Vilanova el 1856, i ell mateix, industrial i polític, que va ser president de la Diputació de Barcelona el 1896.⁸ Primogènit del primer matrimoni era el Dr. Josep de Sard i Pers, famós als hospitals de París per les seves encertades operacions quirúrgiques.

Aquestes són algunes dades de la família Pers, entre les quals no he aconseguit establir quins vincles familiars hi havia.

Segons Ferrer Parera, Josep Pers i Ricart va néixer i va viure tota la vida al carrer de Pàdua núm. 30, casa que actualment es conserva. Abans era una mansió unifamiliar, que tenia un jardí al primer pis, en la qual, a finals del segle XIX, s'hi

---

⁶ Freixa. *Anales*, p.251

⁷ Coroleu: *Historia*, p.360

⁸ Andreu de Sard i Roselló (Ciutat de Mallorca, 1844-Barcelona, 1900) s'absentà de Vilanova i la Geltrú per passar a residir a Barcelona mentre estava casat amb Leonor Pers. Va ser president del Foment del Treball Nacional, el 1892, diputat a Corts; durant els biennis 1896-98 i 1898-1900 va ser diputat provincial i en el primer període va ser el president de la Corporació.

havia fet una restauració sota la inspiració del pintor i decorador Miquel Utrillo, realitzador artístic del Palau del Maricel de Sitges i un dels realitzadors del Poble Espanyol de Montjuïc. A la segona meitat de la dècada de 1940, s'hi va fer una reforma, que afectà molt poc a la façana, per tal de dividir-la en diversos habitatges familiars. Precisament l'últim membre de la família Pers posseïdor d'aquesta casa, que era coneguda habitualment per cal Sard, va ser l'esmentat Dr. Josep de Sard i Pers, per herència familiar.

◁ La infància i la joventut ▷

De la infantesa de Josep Pers no n'hem trobat notícies. Ferrer Parera la qualifica d'intranscendent. Va rebre la instrucció escolar a Vilanova i segurament la va completar a Barcelona, ja que el nivell assolit era impossible d'adquirir-lo aquí. El 1850 treballava com a tipògraf a la impremta de la vídua Pina situada al carrer de Sant Gregori número 115, que, segons sembla, correspon al núm. 15 actual del carrer de l'Aigua, ja que llavors, fins al 1857, tenia el mateix nom en tota la seva longitud.

Aquestes dues dades són prou significatives. L'ofici de tipògraf que aprèn i exerceix Josep Pers i Ricart, exigeix un grau d'instrucció que no està a l'abast de tothom, del qual només en pot gaudir una minoria. Una descripció de l'estat de l'ensenyament a Vilanova, al voltant de 1840, la podem llegir a l'obra "*Los misterios de Villanueva*":⁹

"Había por esta época en Villanueva cinco establecimientos privados o particulares de instrucción primaria elemental completa, y uno semi-público de igual clase, que denominaban de la Villa, con la dotación de 2200 reales de vellón de sueldo anual, costeados por los fondos municipales, cuya cantidad percibía el maestro por cierto número de discípulos gratuitos que debía tener constantemente en el establecimiento: los demás que concurrían debían satisfacer una insignificante cantidad que cobraba el maestro sobre su sueldo referido. Había en la misma época una escuela de cálculo aplicada al comercio y otra de latinidad, costeadas ambas en parte como la de instrucción primaria, por el Ayuntamiento".

L'any 1840 es dona un pas endavant amb la creació de la "*sociedad de instrucción mutua villanovesa*", sota l'impuls, entre d'altres, de Don Ramon Barraceta. Aquest era, des de 1838, "*laborioso profesor de cálculo aplicado al comercio, que en nuestros días ha aumentado con la enseñanza de álgebra, partida doble y geometría*".¹⁰ Josep Pers ja devia aconseguir aquest mestre, que va deixar una bona empremta durant la seva llarga estada a Vilanova. A més coneixia els idiomes francès i italià, apresos sota la direcció del seu oncle Magí. La família Pers devia ser de la minoria il·lustrada que considerava la necessitat de l'educació com a mitjà de promoció social.

---

⁹ *Los misterios*, vol 2, pag 74.

¹⁰ Garí, *Descripción e historia*, p.215

◁ "Carmencita", l'amor de Josep Pers ▷

Abans d'entrar en la fase de la seva activitat pública, em referiré a un aspecte poc conegut de la vida íntima o sentimental. Des de molt jove, Josep Pers estava profundament enamorat de Carme Lleó Mussolas, "Carmencita". Ferrer Parera, l'únic que dóna notícia del fet, atribueix a aquesta noia un "rostre formós", segons dedueix d'un daguerrotip familiar de l'època.

Les relacions amoroses, que cal entendre en el sentit més pur i romàntic, comptaven amb l'oposició del pare de la noia, Gaspar Lleó. Aquest va tenir altres fills, nois i noies, almenys dos dels quals van morir a Amèrica on ell havia fet diversos viatges al llarg de la vida. El fet que el pare de "Carmencita" no veiés amb bons ulls el seu enamorament, causa angoixa a Pers, agreujada encara perquè ambdós eren veïns, ja que ella vivia al núm. 32 del carrer de Pàdua, a la casa del costat de la de Pers.

Pers li dedica diverses poesies, d'intensa sentimentalitat, de "marcada sinceritat, sentiments tendres i delicats", sempre titulades A..., títol enigmàtic que repeteix no menys de set vegades. La primera que es coneix va ser publicada en llengua catalana a la premsa barcelonina el 20 de maig de 1847, quan ell tenia disset anys. Després en publica altres en castellà, algunes al Diario de Vilanova, durant els mesos de l'any 1850.

En una data que no he pogut trobar en cap registre, però que devia ser posterior a la de la última poesia, Pers es va casar amb la seva estimada. El matrimoni no va tenir fills, i tant ell com "*su bellísima esposa*" van morir molt joves; no sé qui va fer-ho primer.

Una germana de l'esmentada Carme Lleó, Francesca, estava casada amb el meu rebesavi patern, Jacint Miró Mayner,¹¹ ebenista de professió, fundador i propietari del Tívoli Villanovés, el primer teatre d'estiu de Vilanova, que va funcionar regularment des de la seva inauguració el 1860, fins a la desaparició el 1897, quan els terrenys que ocupava van ser adquirits per la Casa d'Empara, per a l'ampliació del jardí al servei dels acollits, tot evitant, alhora, la proximitat de la institució benèfica, que ja era veïna, amb l'espectacle poc edificant, potser pecaminós, del teatre.

D'aquests fets, a més de la notícia de Ferrer Parera, he trobat una carta dirigida a ell per un nebot de l'esposa de Pers que amplia alguna informació:

"El casamiento del Sr. Pers fue precedido de una serie de dificultades y contratiempos y también quizá de una ligera resistencia por parte de la familia de

---

¹¹ Jacint Miró Mayner (Vilafranca del Penedès, 1817-Vilanova i la Geltrú, 1900), va tenir diversos fills entre els quals hi ha Gaspar (Miró i Lleó), artista pintor, Claudi, reputat confiter a la Rambla de Barcelona, davant del Liceu, Francesc, el meu besavi pare de l'arquitecte Josep Maria Guibernau, Adela, mare d'Amdeu Hurtado, Carme, casada amb Llorenç Pagès Batlle, confiter i xocolater, que fou alcalde de Vilanova el 1878, i altres.

su futura, debida únicamente al percance que les sobrevino a consecuencia de la inocente publicación de ... [aquí es refiere a una conversa verbal]. Tantas vicisitudes fueron vencidas a la larga por su vivo y sincero afecto, desde luego perfectamente compartido, según se desprendía de una serie de cartas escritas en perfecta caligrafía y dirigidas por el Sr. Pers a su novia, todas ellas inspiradas por el más puro romanticismo según el temperamento del autor y la tendencia de la época. Muy niño descubrí en la biblioteca del abuelo Jacinto Miró el legajo epistolar que contenía la emocionante historia de dos almas cultas y sensibilísimas; lástima que dicha correspondencia haya desaparecido".¹²

Sense donar-hi més valor que el d'una curiositat, m'ha semblat adient transcriure-ho per fer una mica de llum sobre un aspecte poc conegut de la vida de Josep Pers.

◁ Escrits primerencs ▷

Abans de 1850, quan s'escau la fundació del *Diario de Villanueva y Geltrú*, Josep Pers havia escrit i publicat diversos treballs literaris, principalment poesies i obres de teatre. El 1848 va escriure "El conseller en cap", drama en quatre actes i en vers, que va ser representat al teatre Principal de Vilanova el 12 de desembre de 1850; encara que pugui semblar escrit en català, es tracta d'un drama íntegrament castellà, ja que el seu títol complet és *El conseller en cap, o sea, sitio y rendición de Barcelona en los tiempos de Felipe V*. És una obra de gust arcaic, com algunes d'altres autors de l'època, preludi de les que es produïren inspirades en temes històrics. Ferrer Parera la qualifica com una "obra de joventut en la que se'ns presenta excel·lentment dotat per al conreu de les lletres, i per tenir un lloc honorós entre els primers escriptors del renaixement literari de Catalunya". Va ser publicada a Barcelona, per la Imp. J. Tauló l'any 1848.

El 1850, conjuntament amb Teodor Creus i Corominas, escriu "Don Pere del punyalet", drama en tres actes i en vers, que traduït al castellà, amb el títol de *El puñal del rey Don Pedro*, es representa a Vilanova la nit del 27 de juny de 1852, publicat per la impremta Pers l'any de la representació.

◁ La fundació del *Diario de Villanueva y Geltrú* ▷

Josep Pers treballava com a caixista al taller de la Vda. de Tomàs Pina, la qual havia substituït al seu difunt marit en la titularitat del taller que ell havia fundat cap al 1819, essent el més antic dels establerts a Vilanova de manera fixa, és a dir sense el caràcter de temporalitat que havien tingut algunes impremtes que funcionaren durant la invasió francesa tot fugint de Barcelona. El 1848 aquest taller havia canviat el nom pel de "Vda. Pina y Comp.", tot ampliant el negoci

---

¹² Transcrit d'una carta dirigida al Ramon Papera (31 desembre 1946) per Gaspar Miró Rosell, fill del pintor Gaspar Miró Lleó i net de Jacint Miró.

amb el de llibreria, essent la importadora d'aquest afer a Vilanova.¹³ Al cap de dos anys, el 1852, l'establiment canvia de propietari i passa a anomenar-se "Imp. y Librería de José Pers y Ricart", absorbint el nom de Pina.

La vinculació de Josep Pers a la impremta és un dels factors que fa possible la idea de publicar un Diari. Pers no n'és només l'editor, sinó el que materialment el confecciona, l'imprimeix. Si bé ningú no li discuteix el títol de fundador, que sovint figura a la capçalera del periòdic, des del principi l'acompanyen altres persones, entre les quals podem esmentar Pau Mimó i Raventós, Teodor Creus i Corominas, i alguna altra. Pers és el més jove de tots.

En el primer número, en un article editorial de la primera pàgina s'expressen les intencions:

"Sentimos una satisfacción interior al dar principio al DIARIO DE VILLANUEVA, no por mezquinas miras de interés personal y otros objetos semejantes, sino por ver realizado el laudable deseo de hacer un bien a nuestra patria, cuyo sagrado deber debiera estimular a los talentos apáticos, enmudecer a los ignorantes y desvelar a todos por la santa unión, que es la recta y única senda para llegar a la verdadera felicidad. Un periódico desinteresado es el órgano y la salvaguardia del pueblo, y este pueblo, falto de verdaderas noticias locales las más de las veces, no puede apreciar debidamente las acciones de los hombres a quienes anima el desinterés y el amor patrio.

"Nuestra profesión de fe es la de ser imparciales tanto en los elogios como en las críticas y si sucediere que alguna vez fuésemos injustos por mala inteligencia, conocido por nosotros el error, nuestro amor propio no nos impedirá que hagamos una confesión franca y satisfactoria. Pero no se envanezca aquel a quien hayamos colmado de elogios, ni desaliente aquel cuyas obras con dolor hayamos censurado; conserve el primero la buena opinión de que goza y procure el segundo ganarse la estimación pública. Forme cada uno de nosotros un voto sagrado de interesarnos por la patria, y entonces esta preciosa reunión de voluntades será sin duda uno de los más sagrados caracteres que distinguirán nuestra población. Villanueva, aunque parezca atrevida y vana la expresión, está llamada a un porvenir de gloria, y alcanzará tanto más pronto su feliz destino, cuanto más la auxilie con su vigilancia la autoridad protectora, coadyuve con sus esfuerzos el acaudalado, y el pueblo todo dé ejemplo de un honroso respeto y moralidad; sólo así podremos ser felices, y así solamente es como podemos granjearnos la admiración y el homenaje de los demás pueblos".

En el llenguatge del seu moment, hi podem veure una declaració de valors i d'intencions que no han perdut pas vigència. Assenyalem alguns conceptes. El valor de les notícies, és a dir de la informació, per fomentar el coneixement dels homes de la comunitat local i per orientar les seves accions cap a l'interès comú per a la salvaguarda dels pobles. La voluntat d'imparcialitat, tant en els elogis com en les crítiques, de la qual n'espera que els elogis no siguin motiu d'envaniment per aquells que els reben i que les crítiques serveixin per rectificar i per guanyar-se l'estima pública, actitud de rectificar que s'ha d'aplicar també a aquell que dóna les notícies si incorre en error. Voluntat prioritària per l'interès

---

¹³ Ferrer Parera, Ramon; *Puixança de la impremta a Vilanova i la Geltrú*.

comú o col·lectiu, no pel privat ("*voto sagrado de interesarnos por la patria*"). Confiança indiscutible però prudent en el futur de Vilanova i necessitat de treballar-hi, objectiu al qual el *Diario* ha de contribuir.

◁ Vilanova i la Geltrú en el moment de la fundació del *Diario* ▷

Intentaré fer un breu esbós del panorama polític, social i econòmic de la Vilanova en la qual tenia lloc la fundació del *Diario*.

A l'any 1850 Vilanova tenia 8.559 habitants, pocs més que deu anys enrere. Al 1857, en tenia 11.395; en el padró municipal de 1860 en consten 12.227. És a dir, que la dècada de 1850 és per a Vilanova de fort creixement demogràfic.

L'Ajuntament local era presidit per un alcalde-corregidor, no per un alcalde de la localitat designat o nomenat entre els regidors, sinó per un funcionari enviat per l'autoritat superior, que actuava en el territori del municipi com un delegat del poder reial, com a autoritat de control. Era una situació no ordinària, produïda, segons sembla per un fets locals de l'any 1848 que van ocasionar la desconfiança de les autoritats superiors.¹⁴ Per decret de 31 d'agost de 1849 va ser nomenat el conde de Bryás com a alcalde-corregidor de Vilanova. El càrrec existí fins que fou suprimit per decret de 27 d'abril de 1851, i el lloc d'alcalde fou ocupat de nou per un representant del poder local, com era el normal. En aquest interval, el conde de Bryás, de nom Juan Clímaco, va passar algunes temporades absent de Vilanova, essent substituït per Antonio Salcedo, com "*alcalde corregidor en comisión de servicio*", ja que alhora ostentava el mateix càrrec a Vilafranca; segons Albert Virella, Salcedo actuava amb "paternal condescendència",¹⁵ encara que un altre coetani en tenia "*un imperecedero recuerdo por sus arbitrariedades y destemplanzas*".¹⁶ En aquest període era secretari de l'Ajuntament l'advocat vilanoví Francesc de Sales Vidal i Torrents, que llavors tenia uns trenta anys i que anys a venir, el 1875, serà alcalde; aquest, en unes notes inèdites, atribueix als citats "corregidores" l'impuls per a alguna obra d'eixample urbà, com ara l'obertura d'un tram del carrer de la Llibertat, que inicialment portà el nom d'Isabel II, la reina que ocupava la corona d'Espanya. L'existència d'un corregidor per presidir el consistori local era objecte d'un rebuig generalitzat per part dels representants del poder local que, lògicament, no van parar fins aconseguir la supressió del càrrec. El 8 de febrer de 1851, els regidors de l'Ajuntament van dirigir un escrit al Govern, amb la firma de 500 persones, representants de totes les classes socials de la població, en el qual s'argumentava "*que no tan sólo considera innecesario, sino hasta perjudicial a los intereses de sus representados el que el cargo de alcalde corregidor subsista al frente de su administración municipal*".¹⁷ Però d'aquest estat d'opinió no en trobem referències al *Diario*. Pot semblar estrany, als ulls d'ara, encara que no tant als de fa només vint-i-cinc anys quan també vivíem en

¹⁴ Coroleu: *Historia*, p.300

¹⁵ Virella: *De quan començà a publicar-se...*

¹⁶ J. Torrents Marqués, *Diario*, 1 agost 1900

¹⁷ Coroleu: *Historia*, p.301

un règim de censura i la premsa no acollia moltes notícies polítiques d'interès immediat. Al 1850, el govern de l'Estat, presidit pel general Ramón María Narváez, actuava de forma autoritària amb control de la premsa.

Vilanova pertanyia a la circumscripció política i judicial de Vilafranca. Allà hi havia el jutjat, i per a aquest districte electoral era elegit un diputat provincial i un a les Corts de Madrid. Fins al 1860 no fou creat el partit judicial de Vilanova.

El perímetre urbà de Vilanova era aproximadament el següent. El barri de la Geltrú estava limitat al nord pel carrer de Barcelona, prolongat pel carrer o raval del Gitanos; pel sud s'acabava al carrer de Sitges. El carrer de Pàdua arribava pel sud fins a l'actual carrer del Col·legi. La plaça dels Carros era un altre límit urbà. Per l'oest, l'últim carrer de Vilanova era la Rambla, que estava en construcció i quedava tallada a l'alçada de l'actual carrer de Francesc Macià; l'hort de l'antic convent dels caputxins n'impedia la prolongació. El barri de la Marina estava separat de la vila i comunicat pels anomenats Camí gran i Camí xic. Els frares caputxins, exclaustrats el 1835, havien abandonat el convent, situat a la plaça dels Cotxes, per aplicació de les lleis de desamortització de Mendizábal. Els edificis i els terrenys de les hortes annexes, havien estat adquirits, el 1846, pel patrici vilanoví enriquit a Cuba Josep Tomàs Ventosa i Soler per tal d'ésser urbanitzats. Això va permetre prolongar la Rambla i el carrer de Sant Gervasi, i formar l'actual plaça de la Vila, primerament anomenada de Ventosa i més tard de la Constitució. Cap al 1850, aquest procés d'urbanització, d'un abast notable, tot just estava començant. Pocs anys abans s'havia obert un tram del carrer de la Llibertat, tal com hem citat. Sembla que alguns hisendats locals no compartien els mateixos interessos de Ventosa i pretenien el negoci urbanístic en altres sectors on disposaven de terrenys, fet que provocava animadversió.

Entre les fonts de vida de Vilanova, la indústria era important i estava en expansió. Hi havia tres fàbriques de filats i teixits de cotó, equipades amb maquinària moderna accionada per vapor, posades en marxa entre 1839 i 1846: la fàbrica de la Rambla, la de Mar i la del Portal, creada aquest últim any, que estava situada a l'extrem de la plaça dels Carros, tocant a l'actual carrer de Tetuan, a l'indret anomenat portal de Mar o d'Isabel II. Entre aquestes fàbriques es repartien de forma desigual 17.000 fusos de filar cotó i uns 400 telers llargs¹⁸ i hi tenien ocupació uns 700 treballadors.¹⁹ El 1854 obririen dues fàbriques més al carrer de Tarragona i al de sant Roc. La irrupció cotonera de la dècada de 1840 havia estat espectacular i la de 1850 encara ho serà més, triplicant la capacitat existent. La matèria prima venia d'Amèrica del Nord i es transportava per mar, desembarcant a la platja, per on també entrava el carbó per fer funcionar els vapors. L'existència d'aquestes fàbriques situava Vilanova entre les poblacions importants de Catalunya en l'aspecte industrial. La indústria era causa d'immigració que procedia principalment de zones que ja tenien tradició en la fabricació de teixits, com ara les de la conca superior del Llobregat. Això explica

---

¹⁸ Garcia Balaña, Albert *Els altres misteris de Vilanova i la Geltrú: treball i política a la primera industrialització vilanovina (1851-1871)*, dins *Ultramar*, p.106

¹⁹ *Los misterios de Villanueva*, volum I, pag.19

l'increment del nombre d'habitants ja esmentat. Cap al 1860, quan totes les fàbriques eren en funcionament, hi estaven ocupats uns 2.000 treballadors.²⁰

L'agricultura era encara al 1850 el sector econòmic que ocupava el percentatge més alt de la població. El principal conreu era la vinya, que donava en general bones collites i estava en expansió; els vins produïts eren apreciats i en bona part, objecte d'exportació. L'elaboració dels vins es feia a cada finca, o a càrrec de cada propietari, pels mètodes tradicionals. La majoria de masies i cases urbanes dels propietaris agraris tenien el seu propi celler. Els resultats econòmics satisfactoris induïen a dedicar nous terrenys al conreu de la vinya; s'havien construït molts marges, per obtenir bancals plans, per convertir zones muntanyoses en terreny productiu. Segons Albert Virella, el 1851 hi havia 1724 hectàrees dedicades a la vinya, que representa el 75 % de la superfície conreada; en cent anys, la superfície conreada del terme havia augmentat en quasi 750 hectàrees, essent dedicat a la vinya quasi tot l'increment. Encara no havien aparegut les primeres plagues (oidium, mildiu, i posteriorment la fil·loxera) que anys a venir provocarien grans pèrdues a les collites i serien la causa d'una forta crisi de la vinya. Altres conreus, com les hortalisses, els cereals, les oliveres, o els garrofers, eren secundaris.

A Vilanova no hi havia fonts d'aigua viva; l'abastament d'aigua per al consum industrial i domèstic es feia a partir de pous, sense control sanitari; això explica l'aparició d'algunes epidèmies. A la dècada dels cinquanta es comença a treballar en la construcció del primer aqüeducte, obra de notable abast i que, per tant, tingué una llarga durada, que no culmina fins al 1860. Entre el que ara anomenem serveis públics, cal destacar que a Vilanova, des de 1854, a la fàbrica de Mar, hi havia producció de gas, que es començà a destinar a l'enllumenat públic. En el servei de gas, Vilanova fou una vila pionera. Cap dels altres serveis públics actuals existia.

El trasllat a Barcelona era molt difícil, tant el de persones com el de mercaderies. La manca de comunicacions era un dels principals problemes que impedièren el creixement i el desenvolupament econòmic de Vilanova. Per anar a Barcelona per terra, era obligat passar per Vilafranca, des d'on arribava el correu, usant vehicles de tracció animal. El transport de mercaderies, i moltes vegades el de viatgers, es feia principalment per mar, desembarcant a la platja. L'entrada i sortida d'embarcacions era diària; el *Diario* en donava informació. A la platja hi havia una duana habilitada per a la importació de carbó mineral, de dogues de fusta i de cèrcols de ferro per a la construcció de botes.

En l'estructura social de Vilanova, hi havia la resta d'una classe noble, formada per molt poques famílies. La burgesia era la classe dominant, formada per hisendats o propietaris agraris, per fabricants industrials, pels administradors i apoderats d'aquests, comerciants, professionals liberals, etc.; un subgrup singular era el dels "americanos". Caldria distingir entre una burgesia alta i benestant i una petita burgesia, amb tota una gamma intermèdia, però en

---

²⁰ Freixa: *Anales*, p.83

conjunt era l'estament social dominant, que llavors mostrava certa empenta, el que ocupava els llocs a l'Ajuntament, i a les juntes d'obra de les parròquies, a les directives dels casinos i de les societats civils i mutuals que existien, i en les comissions que es constituïen per impulsar alguna activitat ciutadana.

Un altre grup social, bastant heterogeni, era el format pels menestrals de diversos oficis i els botiguers propietaris dels establiments comercials; també s'hi poden situar alguns majordoms de les indústries tèxtils. Clarament diferenciat de l'anterior, estava al seu servei. En algunes activitats cíviques i religioses hi col·laborava estretament, encara que sovint amb un caire subordinat.

Finalment, la part més nombrosa de la població la formaven els assalariats, que depenien ells i llurs famílies de la retribució rebuda pel treball, a les fàbriques, a l'agricultura o en oficis artesans. Les condicions de treball eren veritablement esgotadores i inhumanes. Les jornades de les fàbriques eren d'onze o dotze hores diàries, sense festius, amb jornals baixos que amb prou feines permetien la subsistència i que només es percebien quan es treballava, sense cap tipus de protecció social per accident, per malaltia ni per atur. El treball a les fàbriques ocupava homes, dones i nens des d'edat molt jove, a vegades sis anys; les dones i els nens resultaven més barats i disciplinats que els homes. Cap a 1850 comencen els primers intents d'associacionisme obrer, amb finalitat d'ajuda mútua a més de la reivindicativa. Ja comencen a ser coneguts alguns vilanovins per haver participat en revoltes i aldarulls, que llavors eren de caràcter molt esporàdic, sense que es poguessin considerar conflictes col·lectius. La secció local del sindicat de "Las Tres Clases de Vapor" no es constitueix fins al 1870. L'associació dels treballadors només era tolerada en les escasses etapes de govern de tendència progressista; en èpoques de govern conservador era prohibit. El dirigents empresarials de la indústria local eren, en general, poc proclius a atendre les millores col·lectives dels treballadors.

Una distribució quantitativa d'aquesta estructura social resulta impossible de conèixer a partir de les dades disponibles, en les quals la descripció professional apareix de forma poc clara i sistemàtica. Entre els treballadors, a més dels del camp i de la indústria, hi havia els "sirvientes" de les famílies benestants, que en el padró de 1860 assolien la xifra de 62 homes i 425 dones. La marina ocupava un nombre apreciable de persones, per l'activitat del comerç marítim i la marina mercant. Algunes famílies residents al barri de la platja estaven dedicades a la pesca.

Els boters formaven un gremi o grup professional específic, que tingué a Vilanova una influència pública notable. A principis del segle XIX, els boters eren uns 300, que produïen 200 bótes al dia. Segons Virella, era una activitat que cap al 1850 anava en augment, fins arribar a ocupar unes 400 persones el 1875.²¹

Un estament particular era el dels eclesiàstics. Cap al 1850 hi havia uns 25 capellans, en dues parròquies, la de Sant Antoni i la de Santa Maria de la Geltrú;

---

²¹ Virella, Albert: De quan Vilanova era l'empori del vi. *Miscel·lània Penedesenca 1978*. p.235

a més dels dos rectors i els vicaris, hi havia un nombre apreciable de beneficiats, i també algun capellà que estava al servei exclusiu d'una família benestant, si bé adscrit a una parròquia. L'església de Mar encara no estava construïda. A Vilanova no hi havia comunitats religioses. Els convents dels carmelites descalços i dels caputxins havien estat abandonats pacíficament com a conseqüència de la desamortització, i havien passat a ser béns nacionals, com tots els béns de les ordes regulars. Els religiosos que abans formaven les comunitats dels convents s'havien integrat al clergat secular, formant part de les comunitats de preveres de les parròquies, o bé havien pres altres destinacions. Llavors no hi havia encara cap comunitat religiosa femenina; la primera s'hi establí el 1857, la de les concepcionistes, per atendre l'hospital, que el 1853 havia estat traslladat a l'antic convent dels carmelites, anomenat també dels Josepets, adquirit per l'Ajuntament amb aquesta finalitat. Posteriorment se'n van instal·lar d'altres.

Un gran nombre de vilanovins residien a Amèrica, tot conservant vincles amb la vila d'origen; alguns pensaven en retornar-hi després d'haver adquirit una riquesa que els permetés viure aquí en un nivell elevat, i altres ja havien decidit quedar-se en el país de destí i defensar i expansionar els negocis rendibles i pròspers que havien creat.²² La illa de Cuba, encara una colònia d'Espanya, era el lloc on havien anat a parar la majoria. Precisament un dels objectius que es proposava el *Diario* era la de servir de nexa d'unió amb els vilanovins residents a Amèrica, entre els quals hi havia un nombre apreciable de subscriptors en els que es confiava per al sosteniment regular. Un dels més representatius d'aquests era Josep Tomàs Ventosa i Soler, a qui Freixa Olivari qualifica de "*el primer mecenas del nuevo Diario y verdadero sostenedor del mismo por el procedimiento de la suscripción en masa*".²³

L'ensenyament elemental i de pàrvuls era atès en onze escoles o classes unitàries, tres de les quals eren públiques, és a dir, dotades i sostingudes pel municipi, no per l'Estat; una d'aquestes era de càlcul aplicat al comerç. Alguns particulars es dedicaven també a l'ensenyament de matèries especials, com ara llatinitat, matemàtiques, francès, música, dibuix, etc.²⁴ Les classes per a nenes eren separades i es consideraven més modestes. S'estaven començant a construir les escoles gratuïtes Ventosa, a la plaça de la Vila, que mai arribaren a funcionar com a tals. A meitat de la dècada es va posar en marxa l'anomenada Escola Lancasteriana, al carrer de Santa Madrona, per a l'ensenyament de nenes pobres. Alguns mestres prestigiosos exercien a Vilanova, com els senyors Ramon Barraceta, Pau Mimó Raventós o la mestra Maria Lluïsa Pla Herrera. No hi havia cap escola pública superior, que equivaldria als últims anys de l'ensenyament primari, ni tampoc de segon ensenyament o batxillerat; no es van obrir fins al cap d'uns anys. Segons el padró de 1860, el 66 % dels habitants (51 % dels

---

²² Caldria posar de manifest que l'emigració de vilanovins a Amèrica, a més d'aquells que van reeixir i que han estat la base del mite dels indians, en van formar part un gran nombre d'homes de baix nivell econòmic i social, que constitueixen un ignorat proletariat, que van fer una vida anònima de la qual els manuals d'història no en parlen.

²³ Freixa: *Anales*, p.19

²⁴ *Los misterios*, volum I, p.18

homes i 80 % de les dones) no sabia llegir ni escriure; cal pensar que deu anys abans la proporció era més elevada.

L'assistència sanitària humana era prestada per 6 o 7 metges, que es desplaçaven al domicili dels malalts per visitar-los; la consulta al domicili del metge no era habitual. A més, hi havia 3 o 4 cirurgians i un nombre semblant d'apotecaris. L'hospital era un establiment benèfic dedicat només als malalts pobres; fins al 1853, que es va traslladar a l'antic convent dels carmelites, estava situat al carrer dels Estudis, a l'edifici que encara es coneix com *l'hospital vell*.

L'únic espectacle era el teatre. Regularment es feien representacions teatrals, a càrrec de companyies de còmics que recorrien els pobles més importants de Catalunya on passaven temporades; eren en general de poca categoria, formades sovint per un arrellec d'actors. L'edifici del teatre ja era situat al mateix lloc que el Principal d'ara, a la Rambla. No es té notícia que el 1850 hi hagués cap centre de distracció i d'esbarjo, si s'exceptua la sala de ball i quatre cafès. La creació dels primers casinos o "círculos", com a centres de relació social, i també d'alguna entitat coral, es produí en aquesta dècada.

Algunes de les institucions d'ordre divers que hem esmentat en aquest apartat tenen el seu origen en la dècada de 1850, durant la qual es produí una visible transformació de Vilanova. En les dades que hem transcrit hi pot haver alguna imprecisió, de la qual demanem excuses. Vilanova vivia sota el signe del progrés, i la fundació del *Diario* se'n pot considerar una mostra.

◁ Els homes que fan possible el *Diario* ▷

El paper més important, després de Josep Pers i Ricart, correspon a Teodor Creus i Corominas, paper que és més el d'inspirador que el de col·laborador. Era un parell d'anys més gran. Teodor Creus, d'ascendència vilanovina, neix el 1827 a Barcelona, on passa la infància i la joventut, i cursa l'educació primària i el batxillerat. Acabats als divuit anys els estudis a la facultat de Dret de la Universitat, obre tot seguit un despatx d'advocat. Cap a l'any 1850, tot i que resideix a Barcelona, té una relació intensa amb Vilanova. Adonem-nos que llavors el desplaçament entre Barcelona i Vilanova s'havia de fer en vaixell, abans de l'existència del ferrocarril i de la carretera directa per les costes de Garraf.

Ben segur que Creus, des del primer moment, intueix la importància d'una publicació periòdica, no només com a mitjà d'informació local, sinó per a la formació d'una opinió inspirada per una ideologia o una activitat política. Estem en els anys que Teodor Creus, encara molt jove, comença a mostrar el seu compromís polític i a fer de la política una dedicació personal; estem en el millor moment del regnat d'Isabel II, a la qual Creus sempre es mantindrà fidel. Per això ell pensa que el *Diario* li serà un bon instrument. Creus hi publica des del principi diversos treballs, signats o no. N'hi ha en vers, en algun dels quals fa un ús molt primerenc de la llengua catalana escrita, com ara en el poema "A Montserrat" (1850). També signa crítiques de les representacions teatrals que es

fan a Vilanova als darrers tres mesos de 1850. I certament és l'autor de nombroses col·laboracions en prosa i l'inspirador de la línia editorial.

Una altra de les persones claus de l'inici del *Diario* és Magí Pers i Ramona, de qui ja hem parlat en l'apartat sobre la família Pers, oncle de Josep, sobre el qual té un reconegut ascendent, al que hi contribueix la diferència d'edat, ja que, al 1850, l'oncle en té 47. Al *Diario* escriu sobre temes d'ensenyament i de la frenologia, a més d'ésser-ne un inspirador; també devia contribuir econòmicament, atesa la seva bona situació.

Pau Mimó i Raventós és un altre dels fundadors del *Diario*, quan ja té 37 anys. Nascut a Vilanova el 1813, havia passat la joventut a l'Havana on adquirí el títol de pilot de la marina mercant; de retorn es fa mestre d'ensenyament primari i com a tal exerceix a Vilanova des de 1847. Col·labora al *Diario* des del primer dia, amb treballs sobre temes didàctics o filosòfics. Segons Virella, "era un escriptor prolífic i més aviat seriós; el seu caràcter adult el distanciava quelcom dels més joves i el seu pensar conservador traslluïa en molts articles, entre ells "Un coro popular", publicat en el número 4, en el qual ironitza les queixes dels desheredats de la fortuna i recolza el manteniment de l'estat de coses de la seva època".²⁵

Ceferí Tresserra Ventosa també és entre els fundadors. D'ascendència vilanovina per part de mare, havia nascut a Barcelona el 1829, el mateix any que Pers. A més de treballar en la confecció material del periòdic, com a tipògraf que era de la mateixa impremta, publica al *Diario* algunes composicions en vers i articles en prosa, emprant sovint una sàtira picant. Des del primer moment manifesta les idees avançades, com ara quan al número 15 publica un article sobre "La pena de muerte", mostrant-se audaçment contrari a la seva aplicació. Anys més tard, mogut per l'idealisme, emigra a Itàlia per lluitar al costat dels garibaldins; de retorn a Espanya passa una temporada a la presó de Madrid i actua sempre com a lluitador demòcrata, a favor d'un govern republicà, mostrant-se partidari de les idees socialistes.²⁶

Rosalía Serra Miró, nascuda a Vilanova el 1827, coneguda sobre tot com a poetessa, és l'única ploma femenina del *Diario*, on publica algunes poesies i té cura de la "Gacetilla religiosa", que no signa. Durant el primer any del periòdic publica un devocionari en vers titulat "*El divino rosalito*".

Josep Vila i Valentí és un altre dels col·laboradors habituals de primera hora. Segons Virella, era procurador causídic o dels tribunals, i no se'n coneix l'edat. Publica passatemps i petits articles o "remitidos" de caire humorístic, amb el pseudònim de "El Musulmán".

---

²⁵ Virella: De quan començà a publicar-se...

²⁶ Durant la I República, l'any 1873 va tenir alguns càrrecs, com el de governador civil de Sòria i de Castelló. A més del que va publicar durant l'estada a Vilanova i la Geltrú, a Barcelona va publicar alguns llibres i articles de tema social i algun text novel·lat, com ara *Los misterios del saladero*, com a conseqüència del pas per la presó de Madrid.

L'advocat Francesc de Sales Vidal, nascut a Vilanova el 1819, que el 1850 era secretari de l'Ajuntament, també publica articles i crítiques de teatre a la primera època del *Diario*, amb el qual tindrà unes relacions intermitents, amb èpoques de bona entesa, i amb temporades de màxima rivalitat, com ja veurem. Altres col·laboradors de la primera hora són Leandre Creus i Corominas, germà de Teodor, que enviava "remitidos" des de l'Havana on residia, l'advocat i professor Josep Corrons Florit, Josep Ferrer Vidal, Francesc Arrufat, el metge Josep Puigdemasa Serrat, Magí Bertran Romagosa, i alguns més.

◁ **Activitat literària de Josep Pers** ▷

Cal atribuir a Josep Pers molts articles editorials i notes sense signar. Segons Virella també és l'autor anònim d'una novel·la curta de folletó amb el títol *Enrique. Memorias de un joven*, insertada per entregues al *Diario*.

D'ell es coneixen algunes composicions en vers, com ara "A las ruinas de Cartago Vetus", referida a Olèrdola, signada el març de 1850, i les poesies en català "A Catalunya!" i "Pobre flor", publicades al *Diario*. Ferrer Parera, tot qualificant la poesia d'intranscendent, diu que "l'autor hi evocà el fons sensitiu de la seva veritat; versos els seus d'intensa sentimentalitat individual, impetuosa i arravatada, a faisó pròpia de l'escola popular de l'època que les produí..."²⁷

◁ **Los misterios de Villanueva** ▷

Pers és autor d'una part de l'obra *Los misterios de Villanueva*, una novel·la històrica d'ambientació vilanovina, la primera d'aquest caire, única publicada al segle XIX. L'argument i el títol de l'obra és típic de l'època, coetani de títols semblants, com *Els misteris de París*, d'Eugène Sué (1842-43), o *Barcelona y sus misterios*, d'Antoni Altadill (1860), entre d'altres. S'inicia la publicació al *Diario*, el 20 d'abril de 1851, en forma de fulletó, és a dir, per entregues. Després se'n fa una edició completa, de dos-cents exemplars, en forma de llibre, en dos petits volums, costejada en part per l'*americano* i filantrop Josep Tomàs Ventosa Soler, que en subscriu cent exemplars.

El nom dels autors s'encobreix en l'anonimat. S'ha dit que eren Josep Pers i Ricart i Teodor Creus, amb la col·laboració de Ceferí Tresserra. Així es dedueix de la mateixa obra que, en un lloc diu, referint-se al *Diario*: "*Dicho periódico, cuyos fundadores son los mismos autores de la presente obra*".²⁸

L'estructura de l'obra no és homogènia. Alternen tres orientacions diferenciades. Per una part, els capítols de la trama argumental, romàntica, amb uns personatges de ficció, entre els quals es desenvolupa una acció molt elemental d'amor, traïcions, fidelitats i xantatges. Els personatges principals, que mantenen

---

²⁷ Ferrer Parera: Josep Pers i Ricart. *Bulletí Associació Alumnes*

²⁸ Volum I, p.20

postures contraposades, són exponents típics del moment, com ara un milicià d'una partida armada carlina de la comarca (Ernesto), un sinistre agitador (el Sr. Munt) i un jove sensat i liberal de posició benestant (Eugenio), entre d'altres. Hi ha un personatge secundari (Pedro el tejedor) que García Balañà considera "una metàfora gens subtil de la percepció que del món industrial tenia la *intelligentsia* vilanovina del segle XIX",²⁹ referint-se als autors del llibre. García Balañà es val d'aquest personatge per fer una anàlisi actual de la configuració i del comportament de la societat vilanovina de l'època de la industrialització emergent. L'acció de la novel·la està localitzada en alguns indrets coneguts de Vilanova, com ara una casa del carrer de les Roques de la Geltrú, un habitatge més benestant de la vila i el mas de l'Escarrer als defores.

Intercalats entre aquests capítols n'hi ha uns altres, en els quals ni s'esmenten els personatges de la novel·la, dedicats a fer una descripció de Vilanova, amb dades abundants de l'antiguitat i de temps coetanis, i també a relats de costums i esbossos biogràfics de vilanovins destacats. Aquest propòsit s'expressa a la portada del llibre, ja que el títol complet és "*Los misterios de Villanueva e historia de sus monumentos, usos y costumbres*", i també en un paràgraf del pròleg dels autors: "*Describir, a medida que la acción de la novela lo exija, los monumentos de Villanueva, su situación, alrededores, edificios, principales puntos de su historia desde su fundación, las fuentes de riqueza que tiene, modo de conservarla y aumentarla aun, sus costumbres, fiestas y carácter de sus moradores, su población, mejoras principales de que es susceptible, circunstancias y sucesos que más la honran, parte que tomara en los negocios públicos desde el principio de la presente época constitucional, todo en fin lo que pueda contribuir a darla a conocer y colocarla en el buen lugar que les corresponde, mostrando su importancia cada vez más creciente*". Amb tota seguretat que d'aquesta part n'és autor Teodor Creus. Es pot considerar com una recopilació primerenca de dades d'història local, anterior als llibres de Garí i de Coroleu, el primer dels quals va ser escrit i publicat (1861) sota el patrocini de Creus. En un dels capítols, que porta el títol "*La industria algodonera en España*", aprofita l'avinentsa per expressar el seu punt de vista sobre la situació present, preocupat pel ràpid i incert progrés de la indústria cotonera ("*como exótica en España*") que merma capitals a l'agricultura i a indústries més naturals dels països.

Josep Pers seria l'autor dels capítols de novel·la pròpiament dita. M'aventuro a pensar que els amors de l'angelical Eugenio, que formen part de l'argument, són un reflex dels sentiments del mateix Pers, que també semblen presents en la novel·leta *Enrique. Memorias de un joven*. El tercer autor de *Los misterios de Villanueva*, Ceferí Tresserra, "seria el responsable de la salpebrada política que conté el rerafons de l'obra, ço és, la guerra carlina dita dels set anys", segons expressa Virella en el pròleg de la tercera edició.

Los misterios de Villanueva ha esdevingut una obra clàssica a la bibliografia local. N'és una prova el fet que ha estat objecte de dues reedicions, una el 1947 a càrrec de Ramon Ferrer Parera, amb anotacions d'Albert Ferrer Soler, il·lustrada

---

²⁹ García Balañà, Albert. *ibidem*, p.105

amb xilografies de Ricard Vives Sabaté, i una altra, el 1991, com a facsímil de la primera, amb una introducció d'Albert Virella i Bloda, publicada per l'Institut d'Estudis Penedesencs. Aquesta circumstància només s'ha produït en una altra obra també fonamental de la historiografia local com és la del P. Garí, l'original de la qual és nou anys posterior a *Los misterios*.

Segons l'esmentat Garcia Balaña, "la història d'amor, fidelitat i traïció que serpenteja per les planes de *Los misterios de Villanueva* no té més interès que el joc de referents contemporanis de què es val per metaforitzar les virtuts i les baixeses dels personatges", en un treball que considera com "un poti-poti de novel·la romàntica i tronada recreació històrico-descriptiva vilatana, tot plegat molt del gust vuitcentista".³⁰

Des de l'òptica local, "*el aspecto más valioso [de Los misterios] es lo que contiene de villanovés ochocentista, y es el que más ha influido en nuestra edición de reeditarla, contribuyendo también así a que no caigan en injusto olvido dos nombres dignos de ser recordados*", segons diu Ferrer Parera, estudiós del segle XIX vilanoví, en el pròleg de la segona edició. Qualifica l'obra de "*fruto juvenil de unos espíritus inquietos*" que "*por excesiva modestia se refugiaron en el anonimato*". És comprensible l'opinió diferent que en donen un vilanoví entusiasta (Ferrer Parera, que ell mateix es qualificava com a vilanoví cent per cent) i un analista que vol contemplar l'obra amb objectivitat i des de la llunyania (Garcia Balaña), perquè el valor que té per a la història local no el té en un marc més general. Això no obstant, en haver rellegit fa poc l'obra, quan ja tenia el propòsit d'escriure aquest petit assaig biogràfic sobre Josep Pers i Ricart, crec que reflecteix l'ambient local de l'època, una època el coneixement de la qual és bàsic, ja que n'arrenca l'evolució de la Vilanova contemporània. No voldria pas que aquesta opinió estigués inspirada per un excés de localisme.

◁ Difusió de la frenologia ▷

Una activitat poc coneguda de Josep Pers i Ricart és la participació en la difusió de la frenologia, conjuntament amb Teodor Creus, i amb el seu oncle Magí Pers i Ramona,³¹ el principal impulsor del nucli de Vilanova, el segon més important del país. La frenologia, iniciada pel metge alemany Franz Joseph Gall (1758-1828), pretenia conèixer el fons anímic de l'home palpant el seu cap. A Espanya fou propulsada des de 1828 per Marià Cubí Soler (1801-1875), que el mes de gener de 1844 imparteix al teatre Principal de Vilanova un curset de dotze lliçons sobre la importància i utilitat de la ciència frenològica, celebrat amb notable concurrència. Com a conseqüència de l'èxit, es constitueix la "Sociedad Frenológica Villanovesa", de la qual n'és president Josep Pers i Ricart, essent el seu oncle Magí president honorari; la vida de la societat és efímera, de només dos mesos, si bé torna a brotar al cap de sis anys, amb una nova embranzida i amb la mateixa junta. També es forma un grup femení, integrat per vuit dones.

³⁰ Garcia Balaña, Albert. *ibidem*, p.105 i 103

³¹ Domènech, Edelmira: *La frenología*. Pers i Ramona, l'any 1845 va publicar un Manual de *Frenología*

Després de dos anys d'estudis, conferències i de certa eufòria, es determina la publicació de la *Revista Frenològica* editada durant tres anys, de 1852 a 1854, amb periodicitat bimensual, els dos primers a Vilanova, a la impremta de Josep Pers, el qual figura com a director i col·laborador, i l'últim a Barcelona. L'encapçalament de la revista diu: "*Publicación destinada a difundir en todas las clases de la sociedad el conocimiento de la Frenología y sus numerosas, útiles e importantes aplicaciones. Adornada con retratos de personas notables*". Teodor Creus és un dels col·laboradors més assidus i fervorosos, amb dinou articles en total; a més és l'autor de la "Introducción" en el primer número, un article editorial sense firma, de quatre pàgines, on fa una declaració de principis i de propòsits, exposant la fe en la ciència frenològica; també publica uns esbossos biogràfics, en cada un dels quals traça un croquis frenològic d'alguna personalitat històrica.

A partir de 1854, la revista es publica a Barcelona, i es perd la pista de les activitats de Creus i de Pers en aquest camp i de la frenologia vilanovina, que només va ser una dèria juvenil. La revista desapareix, "víctima de les fuetades del filòsof vigatà Jaume Balmes", segons diu Pujol Bernadó.³²

◁ Objectius i intencions del *Diario* ▷

El primer títol és *Diario de Villanueva*, sense l'afegitó de *y Geltrú* que no hi figura fins a la cinquena edició. Porta el subtítol "*de ciencias, literatura y avisos*". Té unes mides de 285 x 180 mm. Quan apareix al primer d'agost de 1850, és el segon *Diario* de Catalunya i el primer d'una població subalterna, ja que amb periodicitat diària només es publica el *Diario de Barcelona*.

Els propòsits i l'estructuració de les seccions del *Diario* es poden llegir en el prospecte que es reparteix pocs dies abans:

"Prospecto.- Al establecer el Diario de Villanueva solo nos hemos propuesto contribuir en cuanto esté de nuestra parte al mayor adelanto de esta población, y no dudamos que secundarán nuestro intento todas aquellas personas que conocen la conveniencia y hasta necesidad de que exista un periódico de esta naturaleza. Resumiremos en breves palabras las materias que en él tendrán cabida.

Gacetilla.- Bajo este epígrafe se insertarán las noticias tanto locales como generales que ofrezcan algún interés a nuestros lectores, sin mezclarnos jamás en cuanto tenga relación con la política.

Agricultura.- Convencidos de que en este Arte hay muy pocas cosas que puedan emplearse generalmente, convencidos de lo que es útil y hasta indispensable a un país puede ser nocivo practicándolo en otro, que cada pueblo debe tener su modo particular de cultivar las tierras, abonándolas adecuadamente a su naturaleza, en esta parte del periódico se explicarán con sencillez los adelantos aplicables a este lado de Cataluña y las ventajas que la fabricación y la industria podrían reportar de ciertos cultivos en particular.

---

³² Pujol Bernadó: *Cent anys de premsa...* Pairaila, p.233

Literatura.- Ocuparán esta parte del Diario varias composiciones en verso y prosa, artículos de costumbres, epigramas, charadas, etc., etc., para lo cual contamos con varios colaboradores inteligentes y laboriosos.

Gacetilla religiosa.- Tendrá cabida en ella un compendio de la vida del santo del día y el anuncio de cuantas funciones religiosas tengan lugar en esta población y en los pueblos cercanos.

Sección oficial.- Un extracto de los decretos que publique la Gaceta de Madrid, y de las disposiciones del gobierno de la provincia, juntamente con las de las autoridades de esta población, ocupara esta parte del Diario.

Sección comercial.- En esta sección tendrán cabida las cotizaciones de bolsa, las operaciones que sobre efectos públicos se hagan en Madrid y Barcelona, cambios, precios corrientes, entradas y salidas de buques, avisos particulares, etc., etc.

Folletín.- Procuraremos que todos los días pueda insertarse en él un trozo de alguna novelita, continuándola después sin interrupción".

El preu de la subscripció era de 5 rals al mes per als de Vilanova, als quals se'ls portava el *Diario* a domicili; fora de Vilanova era de 7 rals, "franco de portes".

Quan surt el primer número del *Diario*, els promotors no tenen pas molt clara ni segura la continuïtat. Al final del prospecte de presentació esmentat hi ha una frase que és ben significativa: "*El Diario de Villanueva verá la luz pública el día primero de agosto, continuándolo después todos los días, siempre que se reuna un número de suscripciones, con cuyo producto se pueda cubrir, aunque sea escasamente, los gastos de impresión*". L'adverbi "*escasamente*" demostra sense necessitat de més comentari que es conformen amb ben poc.

El *Diario* és possible per la vinculació amb el negoci de la impremta, en el qual el benefici obtingut en altres treballs professionals permet fer front al *Diario*. Les dificultats són presents des del primer moment. Llavors no es pot comptar amb cap ajut econòmic públic ni amb el de la publicitat. L'únic ajut econòmic pot venir d'algun particular amb intencions filantròpiques. Ja ens hem referit al que prestava Josep Tomàs Ventosa. Però Ventosa, com a home de negocis, tenia molts contrincants que temien que els trepitgés el terreny, i ben segur que alguns d'aquests no només tenien poques ganes de donar suport a allò que ell protegia sinó que feien el possible perquè fracassés. El *Diario* ha de comptar amb aquest ambient.

En celebrar el primer aniversari, els editors constaten que han aconseguit sortir amb continuïtat, malgrat els entrebancs que han trobat. Des de bon principi, el camí no va ser fàcil. Alguns vilanovins ho van contemplar amb indiferència negativa, sense donar-hi cap tipus de suport. També hi va haver veritables detractors: uns perquè representaven una opció social, política o d'interessos diferent dels editors o dels que hi donaven suport econòmic, uns altres perquè es van sentir ofesos per alguna informació o comentari publicat, i segurament per altres motius. A la societat local, o en el reduït nucli que tenia un cert poder i

que podia sostenir el *Diario*, hi havia diversos grupets enfrontats, en un grau i per uns motius que actualment ens resulta difícil de distingir i d'entendre.

Les expectatives inicials dels que engeguen el *Diario*, les expressa molt explícitament al cap d'uns anys Pau Mimó Raventós, un dels que hi va participar, quan diu en un article que "*el fundador Don José Pers y Ricart lo hizo por vía de ensayo y solo por un mes*".³³

◁ Mort de Josep Pers ▷

Un incident greu i colpidor en la vida del *Diario* resulta la mort del fundador, editor i propietari, Josep Pers i Ricart, el dia 13 de gener de 1855, a les dues de la tarda, quan encara no tenia 26 anys, "*víctima de los acervos pesares que han agobiado su alma, de una cadena de desgracias y padecimientos, a cuyo peso el infeliz ha sucumbido, pronunciando en sus últimos momentos estas profundas palabras: ¡Después de Dios no hay nada!*", segons el *Diario* de l'endemà en la crònica necrològica que ocupa només la meitat de la primera pàgina. Més endavant diu: "*Nos consta que con la intención más pura de hacer un bien a su patria fundó el "Diario de Villanueva y Geltrú" en 1º de agosto de 1850, y sólo su constancia, sólo su abnegación y desinterés hubieran salvado obstáculos insuperables, cuya historia es y será un secreto para la mayoría de nuestros lectores*".

Resulta enigmàtic el sentit precís de les expressions "*una cadena de desgracias y padecimientos*" i "*un secreto para la mayoría de nuestros lectores*", que tampoc no s'aclareix en les edicions immediates del *Diario*, en les quals més aviat sembla que es vol ocultar. Tampoc hem pogut esbrinar-lo en la lectura d'articles publicats amb posterioritat.

Els dies immediats després de la mort, del 25 al 30 de gener de 1855, el *Diario* deixa de sortir; el 31 torna a aparèixer, però amb un nou peu d'impremta. A la primera plana de l'exemplar d'aquest dia hi ha un article de justificació, en el qual es refereix a la mort de Pers com a "*incidente que deseamos tomen en consideración nuestros suscriptores, siquiera para ahorrarnos el molesto trabajo de consignar aquí hechos, que queremos de corazón meter en saco roto*". La frase contribueix a mantenir l'enigma.

A partir de diverses fonts hem pogut comprovar l'existència d'alguns contratemps en els anys anteriors, que anaven enrarint la situació interna del *Diario*, abocant-lo a la crisi, i que probablement també incidien en l'estat d'ànim i en la salut de Josep Pers fins a conduir-lo al fatal desenllaç.

En el curs de l'any 1853, Francesc de S. Vidal abandona el *Diario*, i ho fa públic en una nota a les seves pàgines, en la qual anuncia que des del 18 de maig ha deixat de pertànyer a la redacció. Segons Freixa, la causa immediata és una

---

³³ *Diario*, 1 agost 1863

polèmica a base de "remitidos" entre Vidal i l'administrador de correus, Francesc Mussolas. Al cap d'un mes fan el mateix Josep Corrons, Josep Puigdemasa, i algun altre col·laborador regular. Pers es queda amb l'únic suport de Teodor Creus i de Pau Mimó. Freixa comenta: *"Aquí, en esta crisis, es donde vemos que empezó el Diario a ser bandera de símbolos más que expresión de particularismos. Era, y sería de todo punto inevitable, que pequeños incidentes particulares ofendieran a personas o instituciones, muy susceptibles al contenido de la letra impresa. Incluso los más ponderados e inteligentes estaban expuestos a reaccionar con violencia, como así fue. Pero no por ello el Diario abandonó su camino, en prueba de que estaba por encima de los personalismos y de que su misión era la del equilibrio. Esta actitud no se mantenía sin esfuerzo y costó la salud al propio fundador, fallecido dos años después de esta crisis"*.³⁴

El juliol de 1854 comença a Espanya l'anomenat bienni progressista sota el Govern del general Baldomero Espartero. A Vilanova, seguint l'opinió de Freixa, *"Teodoro Creus era el árbitro político de esta nueva situación que emparentaba con sus ideas, más bien de centro que del ala moderada o progresista. La Unión Liberal se dibujaba en el aire, y Creus estaba destinado a representar su papel político dentro de aquel marco, primero como diputado provincial y más tarde como alcalde"*.³⁵ No era aquesta la tendència de Francesc de S. Vidal, fet que contribueix al seu distanciament del Diario, que, segons el mateix Freixa, *"después del triunfo progresista se dejó llevar por la irresistible tentación de la política, espejuelo que durante todo el siglo XIX maniató la voluntad de los españoles hacia otras empresas constructivas"*.

L'any 1854, quan tot just té vint-i-set anys, Teodor Creus és elegit diputat provincial, per al bienni 1854-1856, pel districte 1r de Barcelona, que llavors estava dividida en quatre districtes electorals. Segons sembla, Creus assumeix de fet la representació del districte de Vilafranca, al qual pertanyia Vilanova, ja que el diputat que ho era per aquest, Manuel Pers i Fontanals, durant la legislatura quasi no pren part en les tasques de la Corporació.³⁶ Creus procura mostrar-se actiu i destacar en algunes actuacions delicades, com ara, el 1855, la participació en representació de la Diputació en una Comissió per tractar amb el Govern central de la "qüestió obrera", en ocasió de la vaga general, i també per negociar l'entesa entre fabricants i treballadors. Creus es troba a l'inici de la carrera política per a la qual té un ull posat a Vilanova.

El dia 28 de desembre de 1854 surt a la llum a Vilanova l'opuscle *El cólera-morbo en Villanueva y Geltrú*, que porta el subtítol de *"Reseña histórica de los sucesos que precedieron, acompañaron y sucedieron a la presencia de este azote en dicha villa durante los meses de agosto y septiembre del año 1854"*. És encarregat pel mateix Pers, editat a la seva impremta, i n'és autor Teodor Creus. Durant els mesos citats, Vilanova havia sofert una de les epidèmies més terribles, que ocasionà centenars de pèrdues humanes. El text de Creus, de cinquanta

---

³⁴ Freixa: Anales, p.33

³⁵ Freixa: Anales, p.43

³⁶ Aquesta circumstància explica que alguns escrits posteriors diguin incorrectament que Creus va ser elegit pel districte de Vilafranca del Penedès.

pàgines, no és només una crònica dels fets, sinó a la vegada una descripció del comportament de les autoritats municipals, i dels responsables de la sanitat (metges i farmacèutics) i d'altres serveis públics, als quals esmenta amb nom i cognoms. Les actituds personals descrites van des de la col·laboració abnegada, a la negligència, la inhibició o la negació d'ajut. El motiu dels responsables del *Diario* per publicar el fulletó era sortir al pas de la crítica que se'ls havia fet per haver informat amb excessiva prudència de l'estrall de l'epidèmia i de les morts que causava cada dia, prudència explicable per no estendre l'alarma entre la població. Però quan es coneix el text de l'opuscle, la reacció d'alguns al·ludits no es fa esperar. Albert Virella, en el pròleg de l'edició facsímil d'aquesta obra feta el 1990,³⁷ ho explica així: "Teodor Creus, que redactà l'obreta sense massa circumspecció i, amb la fogositat pròpia dels seus vint-i-set anys, se sentí amb prou coratge per portar a la picota tot aquell que no hagués donat proves d'heroisme en aquells dies d'infortuni. I, és clar, en no limitar-se Creus a la descripció dels fets, posant-se en el temerari judici de les conductes personals, s'esdevingué el que era previsible: un clamoreig de protestes i de recriminacions mútues que ha passat a la posteritat per mitjà de les nombroses cartes al director que, sota el nom de *remitidos* s'estamparen a la premsa local" els mesos següents a la publicació. El malestar creat és notable.

Al cap de tres mesos, el mateix Creus presenta excuses i es justifica per les seves "*escasas relaciones en esta villa, mi ausencia de ella durante los acontecimientos en cuestión y la premura, en fin, con que debí extender la tal "Reseña" cuyos datos no pude tener en su mayor parte antes de cuatro días de mi salida de Villanueva...*" Virella ho qualifica com "un pecat de joventut" de Creus que va contribuir a "eixorir l'ensopida vida local i va deixar per a la posteritat el que fou, per a Vilanova, un dels més punyents episodis de la seva història, descrit amb minúcia i assadollat de bons i mals exemples, que les posteriors generacions hem d'agrair-li".

L'alcalde de Vilanova durant l'epidèmia del còlera, que era Miquel Pi Torrents, va tenir un comportament abnegat i heroic, tal com queda reconegut en l'opuscle de Creus, i també amb la concessió de la "Creu de Beneficència" per part del Govern.

El contingut del treball de Creus és un altre motiu d'animadversió que s'afegeix als ja existents contra els redactors del *Diario*, a l'àmbit del qual fou editat; potser també s'hi ha de veure el rebuig d'alguns al paper ascendent del seu autor. Devia ser un motiu més de preocupació per a Pers, i que ajuda a entendre l'estat d'ànim que el *Diario* deixa entreveure en ocasió de la seva mort, que es produeix en el moment àlgid de la polèmica.

Amb la notícia de la mort de Josep Pers i Ricart es podria acabar aquest estudi. Però l'obra que ell va començar, el *Diario*, no s'interromp amb la seva mort, sinó que té continuïtat. Per això considerem convenient de seguir l'evolució dels

---

³⁷ Editat per l'Institut d'Estudis Penedesencs, amb el patrocini de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

esdeveniments, almenys durant uns quants anys, per tal d'emmarcar millor l'obra realitzada i valorar-ne amb més coneixement el seu significat.

◁ El *Diario* després de la mort de Pers ▷

Quan el *Diario* reapareix el dia 31 de gener de 1855, després de l'esmentada suspensió de cinc dies, ho fa amb el peu d'impremta de "Magín Bertran y Cia", establiment situat a la plaça de les Neus. Magí Bertran i Romagosa figura com a editor responsable. Nascut a Sitges el 1828, però resident a Vilanova des del 1851, era un vell amic i company de Pers en la professió de tipògraf i de llibreter, dependent del seu establiment. Ajudat econòmicament per Teodor Creus, assegura momentàniament la continuïtat del *Diario*, que surt sense interrupció fins al 31 d'octubre; fins llavors havia tingut un format de 240 x 170, o unes mides encara més petites, amb vuit pàgines.

El 3 de novembre, després d'uns altres tres dies de suspensió, apareix novament amb un format visiblement més gran (430 x 296 mm) i quatre pàgines. El número comença amb un escrit signat amb les inicials T.C., on l'autor mostra la satisfacció per haver aconseguit la millora del *Diario* i alhora haver obtingut el permís de l'autoritat per publicar-lo. El to de l'article i el lloc destacat on figura demostra com Creus assoleix un paper més important en l'empresa, encara que com a editor segueix figurant Magí Bertran. El *Diario* porta ara el lema de "*periódico político, literario, comercial y de avisos*". L'adjectiu "polític" és nou, però està lligat amb una classificació administrativa del moment, segons explica el mateix Creus.³⁸

Aquest article del 3 de novembre de 1855, dins d'una *Sección doctrinal* a la primera pàgina, es titula "Moralidad", i representa una presa de posició política o doctrinal del seu autor; per això sembla aclaridor reproduir-ne algun fragment. Comença dient: "*Conformes nosotros con los sublimes principios que en julio pasado hicieron levantar la España como un solo hombre, llevando la esperanza y la animación hasta los más desmayados corazones...*", frases que representen una identificació política de Creus amb aquells que el juliol de 1854 es van sublevar i van donar lloc a l'ascensió al poder del general Espartero, iniciant l'anomenat bienni progressista. Més endavant segueix: "*Necesaria a todas las clases de la sociedad la moralidad (...) ¿cuanto más necesaria no será para un gobierno que desde la altura donde se halla colocado es espejo donde se miran y oráculo al cual consultan los súbditos para dirigir y arreglar sus acciones? Principiando, como es notorio, por los más altos puestos la corrupción, y descendiendo más de arriba a abajo que ascendiendo de abajo a arriba, doblemente necesaria es la moralidad en el gobierno, a saber: por su utilidad e importancia intrínsecas y por la influencia que a su alrededor ejerce en círculo de ilimitada extensión. Si un gobierno entroniza en su administración la corrupción, la venalidad y el despilfarro; si por su falta de moralidad y conciencia sacrifica la justicia, la legalidad y el derecho a sus bastardas miras y a sus bajas*

---

³⁸ *Diario*. 5 d'agost 1900. Número especial dedicat al cinquantenari del diari

aspiraciones, ¿cómo podrá reclamar luego de sus gobernados en general y de los empleados y subalternos en particular, la pureza, la legalidad, la pronta y recta administración de justicia?". L'article té interès com a declaració dels principis que inspiren totes les actuacions de Creus i que ell té el propòsit de propagar des del *Diario*. Les idees que exposa no han perdut actualitat.

El primer de gener de 1856, el *Diario* torna a canviar de format, passant a 380 x 290, i continua amb el nom de Magí Bertran com a editor i impressor. El primer de gener de l'any 1857, hi ha un nou canvi de mides, passant a 300 x 210, amb quatre pàgines, i es subtitula "*Periódico científico, literario, comercial y de avisos*". L'adjectiu "polític" no hi figura. A la *Sección doctrinal*, T.C. confirma que fa catorze mesos que n'és l'animador, es refereix a les dificultats econòmiques i diu que "*sabíamos que no podíamos prometernos ganancia alguna de la publicación del Diario en su nueva forma*".

◁ Dificultats per al *Diario* ▷

En els anys posteriors al 1855, es mantenen o s'agreugen les dificultats per fer sortir el *Diario*, tant les intrínseques d'una publicació regular en una vila com Vilanova, com altres relacionades amb la situació política local, en la qual la presència de Teodor Creus és més activa, i més agudes les controvèrsies i discrepàncies entre els principals col·laboradors del periòdic.

La dissidència esmentada de Francesc de Sales Vidal i d'altres dels antics col·laboradors té unes motivacions i un abast que resulta difícil de precisar al cap de més de cent anys. La competència real per al *Diario* s'aguditza amb l'aparició d'un altre periòdic editat amb el propòsit de restar-li terreny. En efecte, el 18 de febrer de 1855, no acabada la polèmica per la publicació del fulletó sobre el còlera i quan encara no ha passat un mes de la mort de Pers, apareix *El Eco de Villanueva y Geltrú*, editat per Vidal. Segons Pujol Bernadó en van sortir uns cent números i abans d'un any va deixar de publicar-se. Freixa ho atribueix a una suspensió governativa.³⁹ Aquest periòdic es considera una "rarsa periodística". Entre els estudiosos de Vilanova no sabem que ningú l'hagi vist mai ni es coneix l'existència de cap exemplar. Mentre aquest periòdic encara es publica surt a la llum un petit fulletó d'onze pàgines, sense data, amb el peu de la impremta de Magí Bertran, signat per "unos amantes del catolicismo", amb el títol de *Carta invitatoria dirigida a los Sres. Redactores de El Eco de Villanueva y Geltrú*, que conté una furibunda anatema basada en arguments des del punt de vista catòlic. Una hipòtesi és que els responsables del *Diario* devien aprofitar la seva influència per aconseguir del Govern la suspensió. Un cop suspès, els mateixos redactors de *El Eco* fan sortir un altre *Diario* de característiques semblants amb el nom de *La Opinión de Villanueva y Geltrú*, igualment rar de trobar i de vida encara més efímera ja que, segons Pujol Bernadó, només apareix entre finals de 1855 i principis de 1856.

---

³⁹ Freixa: Anales, p.44

La dissensió de Francesc de S. Vidal, malgrat la forma espectacular com es produeix, resulta passatgera, ja que al cap d'uns mesos torna a col·laborar al *Diario*. Probablement, en comprovar que està consolidat i que no pot ocupar el seu lloc amb un altre periòdic, opta per fer les paus, i des de llavors es converteix en un dels puntals, fins al punt d'exercir-ne la direcció durant una temporada, entre juliol de 1856 i agost de 1857, deixant-ho perquè no li pagaven, segons diu ell mateix en unes notes inèdites. La seva firma, a més de les ressenyes teatrals, apareix en articles d'opinió i comentaris d'actualitat local. Cal suposar que la reconciliació no és només amb el *Diario*, sinó principalment amb Teodor Creus.

◁ El germans Creus editors del *Diario* ▷

Des de la mort de Pers, la presència de Teodor Creus a Vilanova va en augment; des del 1855 hi passa els estius, i les visites són cada cop més sovintejades. A l'agost de 1857 obre despatx d'advocat a Vilanova; inicialment l'atén uns dies a la setmana, però al setembre de 1858 hi trasllada el domicili amb la família, al carrer de l'Aigua número 7. A les eleccions municipals de novembre del mateix any es presenta com a candidat, resulta elegit regidor, i al gener de 1859 és nomenat alcalde, com veurem després.

Alhora, el seu paper al *Diario* adquireix preponderància, segons ell mateix explica en una crònica posterior (1900) en ocasió de la commemoració del cinquantenari: "*Agravada la situación económica del establecimiento que editaba el Diario por lo poco acertada administración del sucesor de Pers, debió retirarse, dejando una y otra cosa en poder del que suscribe, que puso al frente a su hermano Leandro*".⁴⁰ Aquest residia a l'Havana, des d'on retorna per participar més activament en el *Diario*, del qual ja n'era col·laborador, tot reforçant el paper del seu germà.⁴¹ Això passa en el moment que Teodor obre el despatx de Vilanova. Des del 4 d'agost de 1857, Leandre Creus firma la *Crónica de la villa*, és a dir, les notícies locals, i altres seccions. El 29 d'agost, figura com a impremta "Creus y Bertran", denominació que indica la participació en el negoci, on inverteix els diners que porta d'Amèrica, que sembla que procedeixen en part dels seus estalvis i en part de la contribució econòmica, amb el caràcter de mecenes, que han fet alguns vilanovins residents allà, entre els quals encara hi figura en lloc destacat Josep Tomàs Ventosa.

Al *Diario* segueix figurant Magí Bertran com a editor, fins que el 28 de setembre de 1858 Leandre Creus ja figura en aquest càrrec, i a la vegada com a propietari de la impremta (sense Bertran), la qual es trasllada al carrer de Sant Gregori 40, conjuntament amb la redacció. Aquest domicili sembla que correspon a l'actual número 7 del carrer de l'Aigua, la casa familiar dels Creus. El *Diario* ha quedat totalment sota l'ègida de la família Creus; l'article editorial fa esment del canvi.

---

⁴⁰ *Diario*. 5 d'agost 1900

⁴¹ Leandre Creus (Barcelona, 1831) és tres anys més jove que el seu germà Teodor. Des de 1850 publica, sovint el pseudònim de *El marqués de Bellaflor*, alguns articles i poesies al *Diari*, enviats des de Cuba on residia des del divuit anys.

◁ L'economia del *Diario* ▷

Les dificultats econòmiques són permanents des de l'inici del *Diario*. Tots els redactors i col·laboradors treballen gratuïtament. No es venen suficients números per pagar el paper. Es compta amb els subscriptors de Cuba, més nombrosos segons sembla que els d'aquí; hi ha corresponsals a l'Havana i a Matanzas, que s'ocupen de cobrar les tarifes i d'enviar alguna notícia. A finals de 1854, Pers sol·licita una subvenció a l'Ajuntament local, que aquest no concedeix al·legant el mal estat dels fons municipals.⁴² El *Diario* ocasiona pèrdues que han de ser compensades amb el guany d'altres treballs de la impremta. La deficiència permanent de l'economia és una de les causes que influeix en la salut de Josep Pers i en el fatal desenllaç, i també és la causa de les interrupcions hagudes durant l'any 1855. És l'ajut de Teodor Creus el que assegura la continuïtat de l'edició.

Sobre l'economia del *Diario*, són il·lustratives unes informacions del 20 de febrer de 1859. Explica que té 97 subscriptors, dels quals en dóna la composició socioprofessional, que, amb el preu de sis rals al mes, aporten l'únic ingrés fix, "*réstense 419 reales de contribución y los jornales de los cajistas, prensista y repartidor, el valor del papel, tinta, correo, etc., etc, y dígase luego si para sostener nuestra empresa se necesita o no patriotismo*".

◁ La retirada de Magí Bertran ▷

El paper de Bertran al front del *Diario* durant tres anys i mig es fa difícil de valorar; certament, a la mort de Pers, n'assegura la continuïtat des del punt de vista tècnic, d'impressor, encara que no evita el fruit de la dissidència i, segons sembla, no reïx davant dels lectors, ja que entre els subscriptors es produeixen moltes baixes. Per la informació disponible, els fets tenen les següents seqüències. Primer es fa càrrec de la impressió i de la direcció del *Diario*; quan es produeix la reconciliació amb Vidal, aquest assumeix la direcció, però Bertran segueix al front de la impremta. Quan Leandre Creus torna a Vilanova (agost 1857), es fa càrrec de la direcció i entra en el negoci de la impremta, que pren el nom de Creus i Bertran i, al cap d'un any (setembre 1858), Bertran se'n retira i obre un altre establiment. En aquest interval han anat canviant altres coses a l'entorn del *Diario*.

Ben segur que en la retirada de Magí Bertran hi influeixen altres causes, principalment la discrepància progressiva amb Teodor Creus, ja que Bertran era de tendència més avançada, que es va accentuant amb el temps. El maig de 1865, Magí Bertran és l'editor d'un altre periòdic, *El Faro de Villanueva*, la vida del qual dura vuit mesos. El paper polític de Bertran es tradueix en actuació pública a partir de la Revolució de setembre de 1868, quan és elegit regidor republicà de l'Ajuntament de Vilanova. En proclamar-se la I República, és

---

⁴² Freixa: Anales, p.43

nomenat alcalde al febrer de 1873, encara que només ocupa el càrrec tres setmanes.

◁ Un incident més sonat ▷

A l'abril de 1858, es produeix un altre incident entorn del *Diario*. El 23 d'abril, els subscriptors, en lloc del *Diario*, reben un escrit que diu: "*El Sr. Alcalde ha tenido a bien suspender la repartición de nuestro número de hoy...*". Acaba dient que s'ha interposat reclamació a l'autoritat superior, per tal de "*aclarar nuestros derechos y obligaciones*".

El *Diario* torna a sortir el 17 de maig. A més de l'excusa ("*nuestros apreciables suscriptores nos habrán perdonado el despido a la francesa*"), explica: "*Consecuente a las disposiciones dictadas por el Excmo. Sr. Gobernador Civil de la provincia, nos ha sido levantada la orden de suspensión de repartición del reparto del número correspondiente al 23 de pasado, el cual repartimos ayer, y asimismo la de prohibición de la sucesiva publicación del Diario, en cuya virtud sabremos reanudar hoy el hilo de nuestra interrumpida tarea*".

A partir d'aquests fets, la Corporació municipal deixa de publicar al *Diario* els bans i notes oficials, i a més retira la subscripció, agreujant la ja precària situació econòmica.

El motiu de la decisió de l'alcalde, que era Joan Ricart Millé, no està clar; ell devia estar segur d'actuar en ús de les atribucions que li permetien exercir la censura. A la col·lecció del *Diario* que hem pogut consultar hi ha un exemplar que sembla que és el del número intervingut, en el qual no hem trobat cap escrit que en deixés veure la causa; però potser no es tracta exactament del número recollit, sinó de l'anterior. Josep M. Freixa ⁴³ explica que "*según parece se debió tal medida a ciertas insinuaciones acerca del ex convento de carmelitas y a otras propiedades desamortizadas, sobre las cuales los especuladores desarrollaban un juego no muy limpio*". Això deixa entendre una qüestió més de fons en l'enfrontament de l'alcalde amb Teodor Creus. Les relacions personals, amb un rerafons polític, són el motiu de la virulenta reacció de l'alcalde, un membre de la coneguda família Ricart dedicada als negocis amb terrenys i altres, per tant en competència amb Ventosa a qui Creus donava suport en correspondència al que el *Diario* en rebia. En el desenllaç dels fets, és a dir, l'aixecament de la suspensió per part del governador civil, segons Freixa ⁴⁴ "*quedó desairada la autoridad del alcalde, que fue sustituido a finales de año precisamente por Teodoro Creus, uno de los artífices del Diario, que resultó, después del incidente, más robustecido que debilitado*". La resolució del governador encara distancia més les posicions, ja que demostra que, més enllà de l'arbitrarietat de l'acte de l'alcalde, Creus devia tenir millors relacions amb el Govern Civil que no pas Ricart.

---

⁴³ Freixa: Anales, p.78

⁴⁴ Freixa: Anales, p.78

De l'actitud de Ricart en trobem una nova mostra mesos més tard. Quan, al gener de 1859, Creus és nomenat alcalde, Ricart segueix com a regidor i des del primer moment, manifesta una viva i permanent animadversió contra el nou alcalde. Ja a la segona de les sessions del nou Consistori, Joan Ricart, segons consta a l'acta, *"expresó que a todas las proposiciones que se hicieran por el Sr. Presidente les haría la contra"*. Davant el caire que prenen les relacions al si de l'Ajuntament, al cap de poques setmanes d'ocupar l'Alcaldia, Creus es dirigeix al governador, correligionari polític, el qual, en la resposta, *"exige al alcalde que, haciendo uso de todo el lleno de su autoridad, haga observar a cada uno la compostura y templanza propia que debe reinar en las sesiones de los municipios"*. Les actes municipals no descriuen amb detall aquestes tensions, però sí que consta que el governador *"decidió la suspensión en sus funciones de Juan Ricart"*, justificant la decisió en que *"separar un individuo del seno de esa corporación por ser el que con su conducta especial ha tenido una parte influyente, a la par que triste, en las ocurrencias que han perturbado la paz de esta corporación"*, segons diu l'acta de la reunió. Els fets que donen lloc a aquest desenllaç fan palès que els enfrontaments personals a la Corporació municipal de Vilanova no són una novetat d'ara.

Una altra mostra de l'oposició al *Diario* en el terreny periodístic és la impulsada per l'advocat Josep Corrons Florit, antic col·laborador, probablement adversari polític de Creus, amb la fundació de *El Sol de Villanueva i Geltrú*, que surt entre el primer de desembre de 1859 i el mes de març de 1860. Quan ja no apareix, el *Diario* comenta: *"Su vida se ha deslizado tranquila y sosegada (si dejamos aparte algún ex abrupto), y ha muerto también sin estrépito. Lo que más se tardará en olvidar es la sobrada facilidad con que se prestaron sus columnas a plumas extrañas a nuestra Patria, que las mandaron más de una vez con escritos que jamás los firmaría ningún villanovés"*.

◁ Teodor Creu, ideòleg del *Diario* ▷

A partir de l'any 1858, Teodor Creus és l'únic dels fundadors que encara intervé activament en el *Diario*; els altres ja no hi són presents. De Magí Pers, no n'hi ha notícies. Ceferí Tressera s'ha allunyat de Vilanova. Pau Mimó es trasllada a Barcelona l'any 1859, on també funda i dirigeix un col·legi;⁴⁵ esporàdicament envia algun article en dates assenyalades. Altres s'han allunyat de Vilanova o del *Diario*. Creus és l'únic que assegura la continuïtat de la publicació.

L'observació de la trajectòria del personatge, que jo mateix he analitzat amb extensió en un treball monogràfic citat a la bibliografia, ens permet veure el paral·lelisme entre el pensament i el temperament de Teodor Creus i l'orientació i l'estil del *Diario*.

---

⁴⁵ Pau Mimó va establir un col·legi a Barcelona, al carrer de Vigatans, 14, que després va ser regit pels seus fills, amb el nom de Col·legi dels Sants Just i Pastor i el van traslladar al carrer Jaume I.

Creus estava adscrit a Unión Liberal, el partit, o potser millor la coalició electoral, de la burgesia moderada o conservadora, format per l'ala esquerrana dels moderats i la dretana dels progressistes; en el llenguatge actual, es pot qualificar com una formació política de centre. La Unión Liberal és un conglomerat una mica heterogeni, amb un líder i inspirador clar, el general Leopoldo O'Donnell, que permet durant uns anys una política de reforma administrativa des del govern de l'Estat, que contribueix a la millora i modernització del país. Creus es pot qualificar com una figura típica d'aquesta tendència, que s'adeia força amb la seva forma de pensar i d'actuar, tendint a l'equilibri i a la concòrdia. Freixa diu que "*Creus fue en Villanueva, mientras duró la Unión Liberal, uno de sus más fieles partidarios*",⁴⁶ com ho era també de la reina Isabel II.

Teodor Creus accedeix a l'Alcaldia de Vilanova el primer de gener de 1859, l'ocupa tot el bienni, al cap de dos anys és reelegit per un segon bienni, però presenta la dimissió el 31 d'agost de 1861, abans d'acabar el període reglamentari de dos anys, i pràcticament es retira de la política i de la majoria d'actuacions públiques, almenys per un temps llarg.

Els anys que Creus és alcalde coincideixen, a l'àmbit de l'Estat, amb els de l'anomenat govern llarg d'Unión Liberal, presidit per O'Donnell, que es manté al poder des del juny de 1858 al març de 1863. Però la idea de coalició àmplia que n'inspirà la creació comença a fer crisi a partir de 1860, quan s'inicia un procés de desintegració de la Unión Liberal, per tornar a emergir en la política espanyola la bipolaritat moderats-progressistes. La dimissió de Creus s'ha de situar en aquest context.

Teodor Creus és un dels millors alcaldes del segle XIX i de tota la història de Vilanova. Mentre ocupa l'Alcaldia, aconsegueix donar solució definitiva a alguns problemes importants per al progrés de Vilanova que feia anys que eren aspiracions col·lectives, sense que arribessin a sortir d'un punt mort. Podem esmentar l'abastament d'aigua potable; la creació del Partit judicial, que representa el reconeixement per primera vegada d'una funció de capitalitat per a Vilanova, que comportava tenir un districte electoral propi (amb representació directa al Congrés de Diputats de Madrid i a la Diputació de Barcelona) sense haver de dependre de la veïna Vilafranca del Penedès; la dotació d'una escola pública superior, creada a sol·licitud de l'Ajuntament, amb nomenament del mestre corresponent; l'establiment a Vilanova d'un "puesto" de la Guàrdia Civil, és a dir la dotació d'una vigilància armada professional, ben necessària quan no havien acabat les amenaces dels guerrillers carlins; la creació del Centro Instructivo, a iniciativa particular, amb l'objecte de proporcionar instrucció a individus de la classe obrera, amb lliçons de lectura, escriptura, gramàtica castellana i francesa, dibuix, etc., considerat com el precedent de l'Escola d'Arts i Oficis; l'establiment a Vilanova d'una delegació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, que procura difondre la millora en diversos aspectes de l'agricultura entre propietaris i colliters; un creixement apreciable de la superfície urbana de Vilanova, amb l'obertura de diversos carrers o zones urbanes, entre les quals

---

⁴⁶ Freixa: Anales, p.59

podem parlar dels carrers de Llanza i de Matanzas, de Cuba i de l'Havana i d'un tram de la rambla Transversal, és a dir, d'una zona a ponent de la Rambla, i dels carrers entre el portal de Sitges i *dels Gitanos* a la Geltrú (suposem que són els de Santa Maria i Santa Gertrudis), la prolongació del carrer de Pàdua fins al de *los Membrillos*, la prolongació d'un tram de la rambla Principal, etc.; l'Ajuntament presidit per Creus obliga que l'amplada dels carrers sigui superior a la que pretenien els propietaris promotors. Una altra obra important que pren impuls és la carretera que llavors s'anomena de Sant Boi de Llobregat a Torredembarra, és a dir, la de Barcelona per les costes de Garraf, projecte primordial per al creixement econòmic de Vilanova i d'altres municipis; Teodor Creus figura com a capdavanter i aconseguix l'aprovació del projecte en tota la seva extensió i l'inici de les obres del tram de Vilanova a Sitges. Tot això queda desencallat mentre ell és alcalde.

També inicia algunes altres obres, de les quals deixa els projectes aprovats per l'Ajuntament i en curs d'execució, encara que no estiguin acabades quan cessa en el càrrec d'alcalde. Podem esmentar la construcció del nou edifici per a la Casa Consistorial, el trasllat de la qual des del nucli antic a una zona d'eixample que encara estava poc desenvolupada suposa un fort impuls per a aquest; la construcció de l'escorxador; l'impuls per a la creació d'un centre de segon ensenyament, el projecte de la carretera que llavors se'n deia oficialment de Calaf a Vilanova, de la qual s'anuncia la subhasta per a la construcció d'algun tram intermedi, etc.

El nom de Teodor Creus va lligat a aquestes realitzacions. En alguns casos no es tracta de projectes estrictament municipals. Però l'alcalde, com a cap del poder local, porta a terme una tasca de promoció i d'impuls prop del que avui en diríem grups econòmics locals i de les autoritats polítiques de nivell superior, segons els casos. A l'àmbit local destaca la relació amb Josep Tomàs Ventosa, Josep Ferrer Vidal, Pau Soler Morell, la família Samà, i altres hisendats, que són els veritables executors i financers d'alguna de les obres que beneficiaren Vilanova. Creus també té capacitat per relacionar-se amb alts càrrecs polítics que poden ajudar Vilanova, com ara el diputat a Corts pel districte de Vilafranca al qual llavors pertanyia Vilanova, que era Manuel Baldasano Solanes, amb Pascual Madoz, ministre i antic governador de Barcelona, amb el governador civil, etc.

Per l'actuació des de l'Alcaldia, en un període de dos anys i mig, Teodor Creus es pot considerar com un dels precursors més clarividents i efectius de la Vilanova moderna. Algunes de les realitzacions que ell impulsa no solament han tingut un caràcter permanent, sinó que han estat la base del desenvolupament futur i encara avui en gaudim de les conseqüències. Alhora tota la seva actuació està marcada per una estricta honradesa, pel predomini clar de l'interès públic i pel rebuig a qualsevol tipus de corrupció o d'abús d'una posició dominant, que en més d'un cas va haver de frenar.

◁ El contingut del *Diario* ▷

El *Diario* surt tots els dies, excepte els dilluns, amb quatre pàgines. La majoria de col·laboracions no van firmades amb el nom, sinó amb les inicials, i sovint amb pseudònims, que els vilanovins del moment identificaven, però que ara resulta difícil de desxifrar. Heus aquí alguns: *El marqués de Bellaflor*, *El Peregrino*, *Joseph*, *Adela*, *Forastero*, *Musulmán*, *Musulmanito*, etc. Darrera s'hi amaguen els col·laboradors habituals.

Només una petita part, en general menys d'una pàgina completa, està dedicada a informació o crònica local de la vila. La resta està dedicada a *Correo nacional*, *Correo extranjero* i *Partes telegráficos* amb reproducció de notícies i curiositats, el moviment d'embarcacions entrades i sortides de la platja de Vilanova, alguns avisos oficials, algun *remitido* o article de col·laboració espontània, petits anuncis de compres i vendes, d'alguns llibres, de les funcions de teatre de la vila (llavors l'únic espectacle públic), etc. Regularment ocupa un espai apreciable la secció religiosa, que cada dia publica els sants del calendari, amb una nota biogràfica d'un d'ells; potser l'encarregat escollia el més rar, perquè trobem sants i santes com Monegunda, Trifón, Magencio, Benedicta, Aurica, Albano, Ulrico, Zoa, Sisenando, entre d'altres.

Les notícies sobre la vida quotidiana de Vilanova són escasses. Més d'una vegada, el redactor fa comentaris com aquest: *"Siempre los mismos apuros del pobre gacetillero para satisfacer la curiosidad de nuestros suscriptores anhelantes de noticias locales. Pero, señores, háganse VV. cargo de que es tan poco lo que presta a mi pluma los pocos sucesos que ocurren, que me hallo todos los días en un compromiso para cumplir mi cometido"*. O bé omple la secció amb gasetilles com aquestes: *"En la penúltima noche, después de oírse dos lejanos pero prolongados truenos, descargó en esta villa un ligero chaparrón"* (13 juliol 1861); *"Ayer ocurrió un incendio en una casa de una huerta de las afueras, pero afortunadamente fue de poca consideración"* (14 juliol 1861); *"Otra vez en la noche de anteayer volvió a dejarse oír la voz de un aislado trueno y a descargar sobre esta villa un ligero chaparrón del que apenas quedaban vestigios al amanecer"* (21 juliol 1861). Potser la placidesa d'una vila com la nostra a la meitat del segle XIX no donava per a gaire més.

El contingut de la secció local està format bàsicament pel que en diem *sucesos*, més que per notícies. De fets que puguin tenir relació amb l'actuació municipal o dels poders públics no se n'esmenta o comenta gairebé cap, amb rares excepcions. De comentaris que puguin comprometre algú se'n troben poques vegades, o almenys aquesta és la impressió que ens formen en una lectura actual, que veiem el passat amb un aspecte força homogeni, encara que ben segur que un adjectiu o una frase que ens passen inadvertits eren causa de crispació d'algun coetani al·ludit.

En aquest panorama resulta bastant difícil entendre alguns dels problemes i dissensions que hem esmentat, la majoria dels quals devien tenir l'origen en

diferències entre els protagonistes o en petites picabaralles locals, més per punts de vista personals que per discrepàncies de fons.

◁ Els principis que inspiren el *Diario* ▷

El caràcter del conjunt de les notícies i comentaris que publica el *Diario* es poden qualificar de bastant anodins. Això no obstant, en una lectura atenta, amb voluntat analítica, entremig de les notícies de la rutinària vida quotidiana de Vilanova, podem extreure algunes qüestions singulars de política local o de política general sobre les quals el *Diario* es manifesta i pren posicions. Intentarem fer aproximació a la línia ideològica de la primera etapa.

En el lema que queda expressat en el subtítol no hi figura el mot política, excepte en un període molt curt a l'any 1855. Això és degut en bona part a la ubicació administrativa del *Diario* segons la classificació del moment, però també a la voluntat dels seus responsables, condicionada algunes vegades per la censura de les autoritats civils. És palesa la voluntat de defugir qualsevol tema que tingui relació amb la política, entesa en el sentit de política general del país, no tant en allò que es refereix a la gestió municipal de Vilanova, que, al llarg dels anys, el *Diario* sostindrà moltes vegades, que és una qüestió administrativa, no pas política.

Uns mots reiteradament usats com a declaració de principis són els d'independència, neutralitat i equanimitat, encara que en alguns moments s'ha de jutjar amb molta indulgència per assegurar que s'hagin complert. La independència del *Diario* s'ha d'entendre en el sentit de no actuar sota la imposició de cap autoritat superior. Però, per lliure voluntat dels editors, s'expressa segons un conjunt de creences, de conceptes, de normes i d'ideals sota els quals contempla, explica i interpreta els fenòmens de la societat que l'envolta i a la qual es dirigeix.

El *Diario* es mostra respectuós amb el pluralisme, encara que el contempla sempre dintre d'uns límits. Els adjectius que aplica a les diverses opcions deixen entendre que és més partidari de les tendències conservadores que no pas de les més avançades; aprecia en totes les tendències les actituds moderades més que no pas les radicals, per a les quals manifesta el seu rebuig, rebuig que és més gran o total per les postures revolucionàries, que difícilment tenen cabuda al *Diario*.

Un tercer aspecte és l'opció pel progrés de Vilanova, entès com a confiança en que el futur serà millor que el present, tal com s'expressa en diverses ocasions. Les paraules transcrites més amunt de la introducció de *Los misterios de Villanueva* mostren la manera d'entendre l'opció pel progrés.

◁ La política del *Diario*. El *Diario* i la política ▷

En l'opció pel progrés local, el *Diario* es fa ressò de la necessitat de solucionar, entre d'altres, les qüestions que hem comentat com a bàsiques en el mandat de Creus a l'Alcaldia, i afavoreix les gestions que es porten a terme. En alguns casos, mentre estan en curs de tramitació o d'execució, informa dels problemes i complicacions que sorgeixen. Per exemple, en la construcció de les conduccions entre els manantials i els dipòsits per a la portada de l'aigua potable a Vilanova, critica els entrebancs que apareixen motivats per l'actitud obstructiva d'alguns propietaris que consideren lesionats els seus interessos.

En una primera aproximació, podem dir que el *Diario* pondera tot allò que afavoreix el progrés de Vilanova. Però si precisem una mica més, ens podem adonar que aquest progrés l'entén segons unes línies determinades. Per exemple, contempla amb satisfacció la creació d'indústries (en una branca com la tèxtil amb una forta dependència de l'exterior), però alhora amb una certa recança, pel risc de la dependència amb altres països (que podria ser causa de crisis), i també per la pèrdua d'importància d'altres activitats econòmiques tradicionals, principalment de l'agricultura, sector que Teodor Creus sempre té en molta estima.

Dels conflictes entre empresaris i treballadors, i de les aspiracions a les millores col·lectives d'aquests últims, el *Diario* en parla molt poc, considerant-ho especialment des del vessant de l'ordre públic, encara que advocant per a actituds conciliadores. Creus intervé diverses vegades, com advocat, procurant atenuar les tensions i afavorir un clima d'entesa. Val a dir que del naixement de grups o societats per a la defensa dels treballadors quasi no n'hi ha cap informació, fet comprensible, d'altra part, perquè aquests moviments neixen en general de manera molt modesta i sovint en la clandestinitat.

Al problema del segon ensenyament i a la necessitat d'establir a Vilanova un centre idoni, el *Diario* s'hi refereix reiteradament, però en una línia d'afavorir l'ensenyament confessional, que es concretava en oferir-lo als pares escolapis, en contra d'altres sectors de la societat local que eren més partidaris de la creació d'un centre públic d'ensenyament laic. No hi ha una polèmica declarada, però el *Diario* va divulgant la seva idea en petites dosis i amb tenacitat. Per altra part és evident el to confessional, de respecte a les institucions i als representants de l'església, i de submissió a l'ortodòxia catòlica.

Aquestes són unes pinzellades, no pas completes, de l'orientació del *Diario*, les quals queden limitades al període estudiat, és a dir als anys en què actua sota la inspiració dels fundadors. Sota aquesta mateixa inspiració s'ha de contemplar l'encàrrec fet al P. Josep Antoni Garí Siu-mell, religiós vilanoví, mercedari exclaustrat, d'escriure el primer llibre d'història de Vilanova, i un dels primers d'història local a Catalunya; el llibre es publica l'any 1861, com a suplement del *Diario* i a la impremta Creus.

De que el *Diario* està en la línia política de Creus, n'és una mostra el fet que l'any 1860 dedica un número especial realment extraordinari, imprès en part amb tinta daurada, per celebrar el final de la guerra d'Àfrica amb l'entrada de les tropes espanyoles a Tetuan el 4 de febrer. Des de la declaració de la guerra a l'octubre de 1859, el *Diario* publica a cada número els comunicats oficials i informa de la participació de diversos vilanovins, en nombre d'uns seixanta segons sembla, entre oficials i soldats. La victòria és celebrada a Vilanova amb una solemnitat desacostumada i sorollosa. Encara avui en queda el record en el nom del carrer de Tetuan. Barcelona també ho celebra amb festes fastuoses,⁴⁷ com altres viles importants de Catalunya, en les quals el govern local era de la mateixa tendència que el de l'Estat. Una de les justificacions d'aquesta guerra era que la victòria espanyola afavoria la bona imatge del Govern d'Unión Liberal. Tot això explica que el *Diario* de Vilanova, controlat per la família Creus, tractés amb tanta profusió d'un tema clarament polític, l'interès del qual no era d'àmbit local.

◁ La fi de l'etapa inicial ▷

Creus exerceix un paper preponderant al *Diario* que assegura la continuïtat de la publicació i de la línia ideològica, que és la que inspira la seva actuació política, a la qual el *Diario* hi contribueix i d'alguna manera n'és un instrument, i fins i tot un discret portaveu.

Sovint hi publica articles, signats amb el nom o identificats amb les inicials, fins i tot quan cessa a l'Alcaldia. Entre les seves col·laboracions criden l'atenció una sèrie d'articles sobre l'*oidium* o malura dels ceps, i més tard sobre altres plagues, i les causes i la forma de fer-hi front. Encara que pugui semblar una anècdota o divertiment, és la manifestació d'una de les preocupacions que Creus tindrà al llarg de tota la vida pels problemes de l'agricultura, i en concret de la vinya, tant tècnics com econòmics i de gestió i organització.

Des que l'any 1861 es retira de l'Alcaldia, Teodor Creus queda voluntàriament bastant allunyat de la política local i se n'allunya del tot en ocasió de la caiguda de la reina Isabel II el 1868. La repercussió en el *Diario* és profunda. Ell mateix ho explica així: "*Poco avenidos con el carácter que tomaron los sucesos políticos después de la revolución de 1868, traspasamos la propiedad del periódico, juntamente con el establecimiento en que se editaba, a D. José A. Milá*".⁴⁸ Milà serà des de llavors l'editor i impressor. La causa del traspàs és la política: Teodor Creus és poc partidari de l'evolució que s'està vivint, actitud compartida amb el seu germà. Josep Antoni Milà i Artigas (Vilanova, 1845) era un tipògraf de l'establiment de Creus, que als vint-i-tres anys estava ple d'inquietuds i ambicions, com divuit anys enrere ho estaven els fundadors del *Diario* i que llavors començava a destacar com a dirigent local compromès amb el partit liberal. Durant molt anys proclamava els mateixos lemes dels fundadors:

---

⁴⁷ D'aquestes festes se'n va publicar una ressenya, en un folletó, escrita per Víctor Balaguer, que era cronista de la ciutat, i en queda també el nom d'una plaça de l'eixample.

⁴⁸ *Diario*, 5 d'agost 1900

imparcialitat i independència, encara que hi mantenia la fidelitat fins on era compatible amb el seu compromís polític.

La trajectòria posterior del *Diario*, sota el comandament de Milà i després dels seus descendents i successors espirituals, i també la trajectòria posterior de Creus, que des de la reincorporació a la vida pública cap al 1875, quan es produeix la Restauració borbònica, fins a la seva mort el 1923, està plena de notables realitzacions principalment en el camp de la cultura, ja formen part d'altres capítols de la història que no tenen cabuda en aquest estudi.

◁ **Consideració final** ▷

La fundació del *Diario de Villanueva y Geltrú*, a l'agost del 1850 s'ha de contemplar com una aventura juvenil de Josep Pers i Ricart i un grup d'amics, situada dins el que ara en diem "l'esperit del Romanticisme".

Però no es pot considerar com una obra personal de Josep Pers i Ricart, sinó que és el fruit d'una col·laboració estreta amb Teodor Creus, que si bé els primers anys apareix en un segon terme, perquè tampoc resideix permanentment a Vilanova, quan la mort de Josep Pers el priva de la seva col·laboració, ell segueix l'empresa, en el sentit econòmic i cultural, i s'hi dedica amb més intensitat amb el suport del seu germà Leandre. I així segueix fins al 1868 que els esdeveniments polítics li aconsellen d'apartar-se'n.

Els primers divuit anys, el *Diario* arrela a la societat local i ara, en complir-se el 150è aniversari de la fundació, ha esdevingut tot un símbol. És un exponent de la història de Vilanova, a més d'una font documental per al coneixement històric de la ciutat, i una mostra del temperament col·lectiu; alhora ho és de l'empenta del moment, ja que no oblidem que el *Diario*, el segon en antiguitat de Catalunya, situa Vilanova com a pionera. En contemplar aquest passat, podem rememorar la tradició creadora.

BIBLIOGRAFIA SOBRE JOSEP PERS I RICART

LLIBRES

Bertran i Pijoan, Lluís: *Prensa de Catalunya*. Barcelona. Ajuntament de Barcelona. 1931.

Coroleu Inglada, José: *Historia de Villanueva y Geltrú*. Vilanova. Establecimiento tipográfico de José A. Milá. 1878.

(Creus i Corominas, Teodor, en col·laboració amb Josep Pers i Ricart i Ceferí Tresserra): *Los misterios de Villanueva*. Vilanova. Imp. Pers. 1851.

Hi ha una segona edició de Ramon Ferrer Parera, amb anotacions d'Albert Ferrer Soler, il·lustrada amb xilografies de Ricard Vives Sabaté. Vilanova 1947

N'hi ha una tercera, en facsímil de la primera. Institut d'Estudis Penedesencs. 1991.

Domènech, Edelmira: *La Frenología. Análisis histórico de una doctrina psicológica organicista*. Barcelona. Departamento de Medicina Legal y Toxicología de la Facultad de Medicina de la Universidad de Barcelona. 1977.

Ferrer Parera, Ramon: *Poetes, versaires i rimadors vilanovins*. Vilanova. 1958.

Freixa Olivar, José M.: *Anales de Villanueva y Geltrú (1850-1880)*. Vilanova. Centro de Estudios de la Biblioteca-Museo Balaguer. 1959.

Garí y Siu mell, José Antonio: *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú*. Vilanova. Imprenta y librería de Leandro Creus. 1860.

Guillaumet, Jaume: *La Prensa comarcal. Un model català de periodisme popular*. Barcelona. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. 1983.

Madoz, Pacual: *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Madrid. Est. Literario-Tipográfico de P. Madoz y L. Sagasti. 1845-1850.

Martí i Martí, Casimir: *Vilanova y la Geltrú 1850-1975. Expansió i crisis de la indústria i de la democràcia: 1850-1936*. Vilanova. El Cep i la Nansa edicions. 1997.

Puig Rovira, Francesc X.: *Teodor Creus i Corominas. Dos assaigs*. Vilanova. Consell Comarcal del Garraf (Col. Llibres de l'Arc). 1996.

Riquer, Borja de, i altres: *Història de la Diputació de Barcelona*. Barcelona. Diputació de Barcelona. 1988.

Torrent, Joan / Tasis, Rafael: *Història de la Premsa catalana*. Barcelona. Editorial Bruguera. 1966.

Virella Bloda, Albert: *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca*. Vilanova. Joan Rius i Vila, editor. 1949.

Virella Bloda, Albert: *Les classes socials a Vilanova i la Geltrú, al segle XIX*. Barcelona. Rafael Dalmau, editor ("Episodis de la Història"). 1977.

Virella Bloda, Albert: *Els anys tristos (1881.1900). Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú*. Institut d'Estudis Penedesencs. 1992.

Diccionario Geográfico Universal. Barcelona. Imprenta de José Torner. 1834.

Ultramar. Política de Víctor Balaguer i progrés per a Vilanova i la Geltrú. Vilanova. Biblioteca Museu Víctor Balaguer. 2000.

ARTICLES

Barberà, Jaume: "Villanoveses con anécdota: Don José Pers y Ricart". *Villanueva y Geltrú*. 28 Octubre 1961.

Colomer Rovirosa, Manuel (Próspero Gándara): "Notas históricas del periodismo villanovés". *Diario de Villanueva y Geltrú*, 1 agosto 1900.

Colomer Rovirosa, Manuel (Próspero Gándara): "Tres villanoveses ilustres coetáneos: Pers y Ramona, Pers y Fontanals y Pers y Ricart". Sèrie de quatre articles. *Diario de Villanueva y Geltrú*, 10 i 12 gener, 1 i 14 febrer 1924.

Corbella, Jacinto: "Un aspecto poco conocido en la vida de Teodoro Creus y Corominas". *Villanueva y Geltrú*. 24 setembre 1966.

Creus Corominas, Teodor: "Necrología del distinguido villanovés D. Magín Pers y Ramona". *Boletín de la Biblioteca-Museo Balaguer*. Vilanova. 28 octubre 1888.

Ferrer Parera, Ramon: "Antologia d'escriptors vilanovins: Josep Pers i Ricart". *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial*. Vilanova, maig 1930.

Ferrer Parera, Ramon: "Aspectes de la personalitat de Josep Pers i Ricart". *Pairalia*. Vilanova. 1949.

Pujol Bernadó, Antoni: "Cent anys de premsa vilanovina. Assaig cronològic de les publicacions periòdiques de Vilanova i la Geltrú". *Pairalia*. Vilanova. 1949.

Virella Bloda, Albert: "De quan començà a publicar-se el "Diario de Villanueva". *Villanueva y Geltrú*. Extraordinari d'Estiu. 1975.

Virella Bloda, Albert: Pròlegs de les edicions facsímil de *Los misterios de Villanueva* (1990).

AQUEST RETRAT S'HA EDITAT
AMB MOTIU DE LA COL·LOCACIÓ
D'UNA PLACA EN MEMÒRIA
DE L'HOMENATJAT A LA CASA ON
VA NÉIXER I EN OCASIÓ
DE COMMEMORAR-SE ELS
150 ANYS DEL DIARI DE VILANOVA

D'aquest opuscle se n'ha fet una edició de 300 exemplars

VILANOVA I LA GELTRÚ

Agost de 2000

